

**Польща і Україна
на шляху інтеграції
до Євросоюзу**

ЗМІСТ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЄС (ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ).....	2
Доступ до інформації про середовище.....	6
Система правової охорони вод і водного господарства Європейського Союзу.....	16
Основні нормативно-правові положення у сфері водно-каналізаційного господарства в польських органах місцевого самоврядування.....	31
Правові аспекти управління відходами в Європейському Союзі.....	49
Основні правові аспекти управління відходами в органах місцевого самоврядування Польщі.....	60

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЄС (ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ)

Правова охорона навколишнього середовища в Європі була відома ще в давнину. Проте система, яка нині функціонує, почала розвиватися у другій половині ХХ століття. Спочатку охорона середовища виникла із суто економічних переконань, на цю організацію не впливали чинники, які керують нами сьогодні. З погляду на господарське використання середовища та природних ресурсів їх треба було лишень узяти під охорону і впорядкувати.

Проте, з іншого боку, з'являлися перші спроби охорони природи, що впливали з бажання зберегти унікальні природні та естетичні вартості. Спочатку ці дії мали місцевий, потім регіональний і загальнодержавний характер. У минулому столітті темп антропологічного пресингу доволі прискорився. Природне середовище було вивчене так докладно, що виникла необхідність розпочати рятівні дії всенародного й глобального характеру. На форми правової охорони навколишнього середовища Європейського Союзу, безперечно, вплинули опублікований у 1969 році Рапорт У.Танта на тему “Людина та її середовище”; Стокгольмська Конференція і Декларація 1972 року; публікація “Рапорт Комісії Брундтлянд”; Декларація, проголошена в Ріо де Жанейро на “Зустрічі Землі” 1992 року - іншими словами – “Хартія Землі” і “Порядок денний на 21 століття” (або Глобальна Програма Дій); і, врешті, Декларація у справі Сталого Розвитку Йоганнесбург, а також План Дій 2002 року.

Ідея сталого розвитку, викладена в документах ООН, реалізується міжнародною правовою Угодою, що стосується охорони середовища. Державні сторони, підписуючи і ратифікуючи цю Угоду, зобов'язалися перенести її умови у площину внутрішнього законодавства, яке можна змінювати і постійно вдосконалювати. Система законодавства Європейського Союзу становить специфічний приклад законодавчих розв'язань міжнародного характеру. Система обов'язкова для усіх країн-членів ЄС і дає змогу гармонізувати внутрішнє законодавство.

Обговорюючи правову систему охорони середовища Європейського Союзу, треба неодмінно ознайомитися з терміном *acquis communautaire* (фр.), який означає правовий доробок Європейської Спільноти. В цей доробок вкладені первинне законодавство, міжнародне законодавство у формі визначених правових актів, судові органи, міжнародні угоди Союзу та угоди, пов'язані з діяльністю країн-членів ЄС. Кожна держава - дійсний член Європейського Союзу, а також держави, які вступають

до ЄС, повинні визнати *acquis communautaire* і насамперед ввести його до внутрішнього законодавства. Водночас цей термін означає не тільки власне законодавчі акти, а й також (а можливо, передусім) їхнє розуміння, правове застосування, відповідальність і т.ін.

Правові документи Європейського Союзу можна поділити на документи обов'язкового характеру, застосування і дотримання яких є обов'язкові, вони мають означення так званого "твердого законодавства" (англ. *hard law*) і документи необов'язкового характеру, що визначаються як "м'яке законодавство" (англ. *soft law*).

До документів, які мають обов'язковий характер, належать первинні і вторинні законодавчі акти. Первинні законодавчі акти - це:

- а) засновницькі трактати;
- б) трактати, що вносять зміни в засновницькі трактати;
- в) трактати про прийняття нових членів (трактати про приєднання).

Друга група документів - це **вторинні законодавчі акти** (акти, котрі постійно можна поповнювати). Серед них обов'язкові акти: **Директиви, розпорядження, рішення**, та документи, які не мають обов'язкового характеру: **програми, експертизи, рекомендації, Зелена Книга, Біла Книга, ухвали і рапорти**.

Директиви є правовими актами, які, будучи скеровані до держав-членів ЄС, зобов'язують їх доступними для себе засобами та механізмами досягнути, мету, окреслену в Директиві. Директиви не виконуються безпосередньо! Тільки національні законодавчі акти, прийняті на підставі Директив, є основою прав та обов'язків для фізичних та юридичних осіб.

Розпорядження є правовими актами загального характеру, які у внутрішньому законодавстві відповідають законам. Розпорядження належить застосовувати безпосередньо в державах-членах ЄС. Вони визначають права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, їх застосовують в адміністративних та судових справах.

Рішення є правовими актами індивідуального характеру, скерованими до конкретно визначених адресатів (відповідають адміністративним рішенням). Адресатами рішення можуть бути держава або кілька держав-членів ЄС, або фізичні чи юридичні особи. У правовій охороні зовнішнього середовища досить значну роль відіграють **програми**, які є актами необов'язкового характеру. Ці документи мають політично-стратегічне значення. Програма - це список дій, що їх європейські органи реалізують у визначеній сфері в певний час. У сфері охорони середовища Європейська Спільнота впровадила шість Програм Дій.

У процесі прийняття вторинних законодавчих актів для ЄС мають місце чотири процедури: **консультативна процедура, процедура співпраці, процедура прийняття спільного рішення, а також процедура згоди.** Ці процедури відрізняються між собою роллю Європейського Парламенту в процесі встановлення вторинних законодавчих актів. Спільним елементом для цих процедур є те, що Рада або Парламент з Радою можуть затвердити законодавчий акт лише на підставі пропозиції Комісії.

Нині у країнах Європейського Союзу реалізовується так звана **Шоста Програма Дій: “Environment: Our Future, Our Choice 2001-2010”¹**. Програма охоплює рівневі проблеми, а також обговорює чотири головні тематичні групи. Ця Програма реалізує концепцію так званого *нового підходу* і відпрацьовує стратегічні механізми, необхідні для реалізації мети в окремих секторах економічного та суспільного розвитку. В Програмі підкреслено необхідність відпрацювання результативніших методів впливу на суб'єкти, які користуються середовищем, незалежно від інших важелів впливу на сфери бізнесу, споживачів, політиків, громадян.

Як було згадано раніше, у системі права Європейського Союзу програми не є документами обов'язкового характеру. Вони - стратегічні акти. У випадку охорони середовища та природних ресурсів їх можна трактувати як оригінальну політику країн Європейської Спільноти. Загальні цілі Політики Охорони Середовища ЄС такі:

1. збереження, охорона, поліпшення якості навколишнього середовища,
2. охорона здоров'я людей,
3. осмислення дій, які стосуються питань охорони й раціонального використання природних ресурсів,
4. охорона природного середовища на рівні великих регіонів чи на глобальному рівні.

Реалізація та досягнення цілей, поданих раніше, можливі за умови встановлення “твердого законодавства” у формі Директив, розпоряджень, а також внутрішніх законодавчих актів країн-членів ЄС.

Законодавчі акти, що стосуються охорони середовища в Європейському Союзі - це близько 300 правових актів, що містять Директиви, розпорядження та пропозиції. Згідно із сферами застосування їх можна поділити на такі категорії:

- рівневі законодавчі акти;
- промислові забруднення;

---

¹ Навколишнє Середовище: Наше Майбутнє, Наш Вибір 2001-2010 рр. (англ.).

- повітря;
- води;
- управління відходами;
- охорона природи;
- небезпечні субстанції;
- біотехнології;
- шум;
- інше.

Доступ до інформації про середовище

ХТО ПОВИНЕН НАДАВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОХОРОНУ?

Усі органи суспільної адміністрації, що володіють інформацією про середовище і його охорону:

⇒ **війт, бургомістр чи президент міста;**

⇒ **староста, воєвода;**

⇒ **міністр навколишнього середовища;**

а також інші суб'єкти, призначені для виконання суспільних завдань, що стосуються середовища та його охорони.

ХТО МАЄ ПРАВО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОХОРОНУ?

Будь-які:

⇒ фізичні та юридичні особи;

⇒ організаційні одиниці без юридичної особи;

⇒ організації, органи, інституції.

Незалежно від:

⇒ віку,

⇒ громадянства чи місця проживання або місця перебування,

⇒ правового чи фактичного інтересу.

ЯКА ІНФОРМАЦІЯ ПІДЛЯГАЄ ОПРИЛЮДНЕННЮ?

Далі подані види документів:

⇒ проекти політик, стратегій, планів чи програм, що потребують визначеної процедури у справі оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС);

⇒ політики, стратегії, плани чи програми, що потребують певної процедури у справі ОВНС;

⇒ прогнози впливу на середовище;

- ⇒ пропозиції про видання рішень, а також рішення та постанови, що вимагають певної процедури у справі ОВНС;
  - ⇒ пропозиції рішень місцевих органів, а також рішення місцевих органів, що потребують певної процедури ОВНС;
  - ⇒ рапорти про вплив заходів на середовище;
  - ⇒ аналізи після реалізації заходів;
  - ⇒ екофізіографічні опрацювання;
  - ⇒ пропозиції про видання дозволу, а також дозволи;
  - ⇒ екологічні перегляди;
  - ⇒ реєстри небезпечних субстанцій;
  - ⇒ рапорти та рішення про безпеку;
  - ⇒ зовнішні проекти оперативно-рятувальних планів;
  - ⇒ рішення про розмір, відтермінування оплати, зменшення і можливість плати за користування середовищем чи адміністративно-грошові покарання;
  - ⇒ рішення, що визначають величину поточного покарання;
  - ⇒ земельно-геологічна документація ліквідованих вугільних підприємств;
  - ⇒ результати дослідницьких і наукових робіт у сфері охорони середовища;
  - ⇒ вибрані документи зі сфери законодавства про охорону природи;
  - ⇒ вибрані документи зі сфери законодавства про відходи;
  - ⇒ вибрані документи зі сфери законодавства про дотримання чистоти й ладу в гмінах²;
  - ⇒ пропозиції про видання дозволу, а також дозвіл на забір води (зі сфери питань, що регулює закон “Водне Право”);
  - ⇒ реєстри серйозних аварій (зі сфери питань, що їх регулює закон “Про Інспекцію Охорони Середовища”);
- а також усі інші інформації у вигляді документів, агрегованих даних, зокрема в письмовій, візуальній, фонічній та інших формах, що стосується:**
- ⇒ стану природних елементів і їх взаємного впливу,
  - ⇒ викидів у атмосферу, а також дій і речовин, що впливають чи можуть негативно впливати на середовище;
  - ⇒ впливу стану навколишнього середовища на здоров’я і умови життя людей, на культурні блага;

---

² Первинна адміністративна одиниця (заувага перекладача).

- ⇒ адміністративні та економічні дії і заходи, що мають на меті охорону середовища;
- ⇒ плани, програми, фінансовий аналіз, пов'язаний з прийняттям суттєвих рішень стосовно охорони середовища.

ЯК ЗБИРАЄТЬСЯ ІНФОРМАЦІЯ ПРО СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОХОРОНУ?

Адміністративні органи, відповідальні за стан довкілля, зобов'язані вести суспільно - доступний перелік даних про документи, що приймаються у справі середовища і його охорони.

ЯКИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОХОРОНУ?

Терміни:

- ⇒ без особливого зволікання;
- ⇒ не пізніше, ніж протягом місяця з дня отримання (подання) заявки;
- ⇒ до двох місяців у разі складної справи.

Безоплатні – без заявки (подання):

- ⇒ пошук і перегляд у приміщенні адміністративного органу документів, поданих у детальній картотеці і які є суспільно-доступними;
- ⇒ надання в усній формі інформації, що не потребує пошуку.

Оплатні – на письмове замовлення (подання):

(стосовно ставок, визначених розпорядженням міністра Середовища):

- ⇒ пошук інформації;
- ⇒ виготовлення копій документів або відомостей;
- ⇒ пересилання копій документів або відомостей.

КОЛИ Й КОМУ МОЖЕ БУТИ ВІДМОВЛЕНО В ДОСТУПІ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОХОРОНУ

Адміністративний орган не надає доступу до інформації, якщо:

- ⇒ доступ до неї міг би порушити законодавство про охорону державної таємниці;

- ⇒ доступ міг би порушити законодавство про охорону первинних даних, отриманих при статистичних дослідженнях;
- ⇒ стосується справ, що належать до чинного судового, дисциплінарного або кримінального процесу, якщо розголошення інформації могло б зашкодити судовому веденню справи;
- ⇒ стосується справ, що належать до авторських або патентних прав і якщо розголошення такої інформації могло би порушити ці права;
- ⇒ стосується документів або відомостей, поданих третіми особами, і якщо ці особи брали на себе відповідальність за нерозголошення цих даних;
- ⇒ стосується документів або даних, розголошення яких могло би створити загрозу для середовища.

Адміністративний орган може відмовити в доступі до інформації, якщо:

- ⇒ це потребувало би доставки документів або відомостей, які перебувають у процесі опрацювання або призначені для внутрішнього користування;
- ⇒ замовлення (подання) на доступ до інформації є безперечно неможливе для реалізації або сформульоване в досить загальному вигляді;
- ⇒ оприлюднення технологічних відомостей могло би погіршити конкурентну позицію того, хто передає інформацію;
- ⇒ відмова доступу до інформації оформляється у вигляді **рішення**.

Процедури прийняття рішень щодо охорони середовища за участю суспільства:

КОЛИ ПОТРІБНА УЧАСТЬ СУСПІЛЬСТВА

Завжди в разі:

- ⇒ опрацювання політики, стратегії, планів і програм, що потребують певної процедури оцінки впливу на середовище;
- ⇒ видачі рішень стосовно запланованих заходів, які могли б суттєво впливати на середовище;
- ⇒ видачі інтегрованих екологічних дозволів;
- ⇒ опрацюванні зовнішніх оперативно-рятувальних планів, пов'язаних з ризиком промислової аварії;
- ⇒ видачі рішення у справі генетично модифікованих організмів (ГМО).

ЯКОЮ МАЄ БУТИ ПРОЦЕДУРА З УЧАСТЮ СУСПІЛЬСТВА?

Заява в засобах масової інформації про початок заходу і розміщення інформації у суспільно доступних місцях:

- ⇒ у приміщенні адміністративного органу, конкретно стосовно справи;
- ⇒ оголошення неподалік місця запланованого заходу;
- ⇒ додатково - оголошення у пресі або на інтернет-сторінці.

Ознайомлення з документацією справи, тобто:

- ⇒ із заявкою на видачу рішення;
- ⇒ з проектом програми чи планом;
- ⇒ з документацією, тобто рапортом чи прогнозом впливу на середовище.

Складання зауважень і пропозицій упродовж 21 дня з часу подання відомостей у ЗМІ:

- ⇒ фізичними та юридичними особами;
- ⇒ організаційними одиницями без зареєстрованої юридичної особи;
- ⇒ організаціями, органами, інституціями;
- ⇒ незалежно від віку, громадянства чи місця проживання або місця перебування, юридичного або фактичного зацікавлень у справі або осіб незацікавлених.

Розгляд адміністративними органами зауважень і замовлень через:

- ⇒ вираження думки щодо них;
- ⇒ проведення адміністративних процедур.

Подання до відома громадськості інформації про рішення, а також можливість ознайомлення з ним:

- ⇒ у приміщенні адміністративного органу;
- ⇒ оголошення поблизу місця запланованого заходу;
- ⇒ додатково - оголошення у пресі або на інтернет-сторінці.

ЯКИМИ Є РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРИ БЕЗ УЧАСТІ СУСПІЛЬСТВА

Рішення, прийняті з порушенням вимог, що стосуються участі суспільства, є **недійсні**.

КОЛИ НЕ ТРЕБА ПРОВОДИТИ ПРОЦЕДУРУ ЗА УЧАСТЮ СУСПІЛЬСТВА

Процедура прийняття рішення у справі охорони середовища за участю суспільства не застосовується тоді, коли рішення, що їх приймають, пов'язані з **обороною або державною безпекою**.

Процедура у справі оцінки впливу запланованих заходів на середовище

КОЛИ СТАВИТЬСЯ ВИМОГА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА СЕРЕДОВИЩЕ?

У разі прийняття рішення у справі запланованого заходу, що може суттєво впливати на середовище, тобто:

- ⇒ рішення про умови забудови й освоєння території, видане на підставі Закону “Про освоєння простору”,
- ⇒ рішення про дозвіл на будівництво або руйнування об'єкта чи його частини, видане на підставі Закону “Будівельне Право”,
- ⇒ концесії на пошук або виявлення покладів корисних копалин, на видобуток корисних копалин, на складування субстанцій без резервуарів, а також складування відходів у териконах, у тому числі й у підземних гірничих виробітках, виданих на основі Закону “Геологічне і Гірниче Право”,
- ⇒ дозвіл у сфері водного законодавства, у межах будівництва водних об'єктів, забору підземних вод і сільськогосподарського використання стоків, виданий на основі Закону “Водне Право”;
- ⇒ рішення, згідно з якими встановлюють умови проведення робіт щодо регулювання вод, будівництва протиповеневих гребель, меліоративних робіт, водовідведень та інших земельних робіт, які змінюють водні співвідношення на територіях з особливими природними вартостями, зокрема на територіях, на котрих є ареали поширення рідкісних рослин, видані на підставі Закону “Про охорону природи”;
- ⇒ рішення, що затверджують проекти відродження чи рекультивації ґрунтів, видані на підставі Закону “Про відродження і рекультивацію ґрунтів”;

- ⇒ рішення про зміну лісу на сільськогосподарські угіддя, видане на підставі Закону “Про ліси”;
- ⇒ рішення про побудову місцевої автостради, видане на підставі Закону “Про платні автостради”, коли це рішення стосуються відрізків, які, згідно з документами місцевих органів, не можуть бути місцевою автострадою, зважаючи на умови охорони середовища або можливість виникнення суспільних конфліктів.

ЧОГО СТОСУЄТЬСЯ ОЦІНКА ВПЛИВУ НА СЕРЕДОВИЩЕ

Процедура оцінки впливу на середовище зазначає, аналізує, оцінює безпосередній і посередній вплив конкретного заходу на:

- а) середовище, здоров'я і умови життя людей;
  - б) матеріальні блага;
  - в) блага культури;
  - г) взаємний вплив між чинниками, про які йдеться мова у пп. а)- в);
  - д) доступ до покладів корисних копалин;
- ⇒ можливості, а також способи запобігання і обмеження негативного впливу на середовище;
  - ⇒ вимоги до обсягу моніторингу.

ЯКІ ІЗ ЗАПЛАНОВАНИХ ЗАХОДІВ ПОТРЕБУЮТЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА СЕРЕДОВИЩЕ

Вимога проведення процедури оцінки впливу на середовище охоплює:

- ⇒ планування заходів, що можуть суттєво впливати на середовище, для яких згідно із законодавством є обов'язковою підготовка рапорта;
- ⇒ планування заходів, що можуть суттєво впливати на середовище і для яких обов'язковим згідно з рішенням відповідного органу є підготовка рапорта.

ХТО КЕРУЄ ПРОЦЕДУРОЮ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА СЕРЕДОВИЩЕ

Процедурою оцінки впливу на середовище керує адміністративний орган, відповідальний за видачу рішення, тобто:

- ⇒ війт, бургомістр або президент міста,
- ⇒ староста,
- ⇒ воєвода,

після узгодження з відповідним органом охорони середовища, та із санітарним інспектором.

КОЛИ ПОТРІБЕН РАПОРТ ПРО ВПЛИВ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ?

Рапорт про вплив заходу на середовище вимагають для:

- ⇒ планованого заходу, що може суттєво вплинути на середовище, для якого обов'язок підготувати рапорт виникає з чинного законодавства,
- ⇒ планованого заходу, що може суттєво вплинути на середовище, для якого обов'язок підготовки рапорту є встановлений відповідним органом.

ХТО ФОРМУЄ РАПОРТ ПРО ВПЛИВ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ

За підготовку рапорту про вплив заходу на середовище відповідальним є замовник.

ЯК ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ОБСЯГ РАПОРТУ ПРО ВПЛИВ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ?

Адміністративний орган, який відповідає за видачу рішення, підтверджує обов'язковість підготовки рапорту про вплив заходу на середовище і окреслює його обсяг на підставі:

- ⇒ інформації, що її подає замовник про планування заходу, де є дані про:
  - а) вид, масштаб і організацію заходу;
  - б) площу, яку займають будівлі, при тому спосіб їх використання до початку заходу, інформація про рослинне покриття;
  - в) інформація про технологічний процес, що використовуватиметься;
  - г) можливі варіанти заходу;
  - д) передбачену кількість використаної води та інших матеріалів, сировини, пального й енергії;
  - е) заходи, спрямовані на збереження середовища;
  - є) види і передбачену кількість введених до середовища субстанцій або енергії, при застосуванні заходів щодо охорони середовища;
  - ж) думка відповідного органу охорони середовища;
- з) думка санітарного інспектора.

ЩО ПОВИНЕН МІСТИТИ РАПОРТ ПРО ВПЛИВ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ?

Рапорт про вплив заходу на середовище повинен враховувати вплив заходу на етапах його впровадження, експлуатації і також ліквідації, та при тому містити:

⇒ опис планованого заходу, а саме:

а) характеристику цілого заходу й умови використання території на етапах започаткування та проведення,

б) головні характерні риси виробничих процесів,

в) передбачувану кількість викидів, що виникне із функціонуванням планованого заходу,

⇒ опис елементів природного середовища, що охоплені обсягом передбачуваного впливу планованого заходу,

⇒ опис проаналізованих варіантів, у тому числі:

а) таких, що полягають у відмові від проведення заходу;

б) найкращого для середовища варіанту, водночас з обґрунтуванням його вибору;

⇒ окреслення передбаченого впливу на середовище, проаналізованих варіантів, при тому можливості серйозної промислової аварії, а також можливого транскордонного впливу заходу на середовище;

⇒ обґрунтування вибраного замовником варіанту з описом його впливу на середовище, зокрема на людей, тварин, рослинність, земну поверхню, воду, повітря, клімат, матеріальні блага, блага культури, ландшафт на взаємний вплив між цими елементами;

⇒ опис передбачуваних істотних впливів планованого заходу на середовище - безпосередній, посередній, вторинний, акумульований, короткий, середній, довготерміновий, постійний, тимчасовий впливи на середовище, що виникають з:

а) існування заходу;

б) використання природних благ;

в) наявності викидів;

а також опис методик прогнозування, застосованих замовником,

⇒ опис дій, передбачених для запобігання, обмеження або компенсування природних негативних впливів на середовище,

⇒ якщо планований захід пов'язаний із використанням обладнання - порівняння пропонованої технології з технологією, що відповідає окресленим вимогам,

- ⇒ висновок, чи для планованого заходу обов'язковим є встановлення території обмеженого вжитку і тим самим окреслення межі такої території, обмежень щодо призначення території, технічних вимог, що стосуються споруд і способів користування ними,
- ⇒ представлення проекту у графічній формі,
- ⇒ аналіз можливих суспільних конфліктів, пов'язаних із планованим заходом,
- ⇒ представлення моніторингу впливу планованого заходу на довкілля на етапах будівництва й експлуатації об'єкта;
- ⇒ вказання труднощів, що виникають у зв'язку з нестачею техніки або пробіл у сучасній науці, на який наткнулися, опрацьовуючи рапорт,
- ⇒ конспект інформації, що міститься у рапорті, написаний доступною, неспеціалізованою мовою;
- ⇒ прізвище особи або осіб, які готували рапорт,
- ⇒ джерела інформації, на підставі якої приготовано рапорт.

ЧИ В ПРОЦЕДУРІ У СПРАВІ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ ПОТРІБНА УЧАСТЬ СУСПІЛЬСТВА?

Участь суспільства потрібна:

- ⇒ **якщо підготовка рапорту є обов'язкова або коли цей обов'язок встановлений відповідними адміністративними органами,**
- ⇒ в час здачі замовником рапорту про вплив заходу на середовище.

ЧИ У ПРОЦЕДУРІ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗАХОДУ НА СЕРЕДОВИЩЕ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ Є МОЖЛИВИМ

Доступ суспільства до інформації є можливий на кожному етапі процедури оцінки впливу на середовище планованого заходу.

Вміщення інформації про процедуру в суспільно доступних базах даних означає те, що:

- ⇒ документ має бути доступний в той самий день,
- ⇒ за його пошук не беруть плати.

Система правової охорони вод і водного господарства Європейського Союзу

Політика охорони водних ресурсів у Європейському Союзі

Якісна і кількісна охорона водних ресурсів є найстаршою і найбільш розвинутою формою охорони довкілля у країнах Європейської Спільноти. Від введення у половині 70-х років “Першої Програми Дій Охорони Середовища” до нині прийнято понад 30 правових актів: Директив або рішень стосовно забруднення континентальних і морських вод. Водна політика містить характерні для усіх програм щодо довкілля ЄС закони.

1. встановлення певних стандартів якості вод на окремих територіях, де майбутнє використання вод змушує до їх охорони;
2. практичне досягнення цих стандартів, обмеження викидів небезпечних для водного середовища субстанцій.

Реалізація стратегічних завдань і цілей, визначених у водній політиці, стала можливою з прийняттям і впровадженням у життя у 1975 - 1980 роках багатьох Директив, з яких найважливішими є Директива з 1976 року про впровадження небезпечних субстанцій для середовища, яка дала змогу обмежити викиди у водні об'єкти близько тридцяти субстанцій, що надмірно забруднюють середовище; Директиви, що стосуються особливого використання вод (Директиви якості), як, наприклад, виробництво питної води (1975), рибальство (1978), розведення моллюсків (1978), курорти (1976), а також Директива 1980 року, яка встановлює єдині для усіх держав Європейського Союзу стандарти якості питної води. В 1991 році видана Директива про очищення комунальних стоків - вона стала основою для опрацювання асенізаційних програм у країнах Спільноти. Окрему увагу звернено на забруднення внутрішніх вод. Обмеження викидів у внутрішні водойми встановлено Директивою 1991 року “Про запобігання забрудненню територій нітратами сільськогосподарського походження”. Результати впровадження Директив можна оцінити тільки з часом. У міру впровадження Директив зросли фінансові витрати, що виникали з обов'язкового впровадження також окремих положень. Диференційований підхід до управління водними ресурсами зумовив аналіз ефективності законодавчих актів. Пропозиції були однозначні: треба розпочати роботу над гармонізацією окремих Директив і опрацювати загальні законодавчі акти, що стосуються водного господарства й охорони вод.

У 1995 році Рада Європи і Європейський Парламент разом надіслали до Європейської Комісії пропозицію про опрацювання положень загальної Директиви, яка мала ґрунтовно змінити водну політику Спільноти. Пропозиція Комісії була представлена на початку 1997 року. Остаточна текстова редакція Директиви прийнята в червні 2002 року, третє читання відбулося у вересні, а в жовтні 2002 року Директива була прийнята Парламентом і Радою.

Правові джерела

Законодавство ЄС, що стосується проблематики водного господарства, складається з багатьох нормативних актів, предметом яких є:

- вимоги до якості води;
- контроль викидів з одиничних і розкиданих джерел;
- інституціональні розв'язання.

Законодавче забезпечення питань господарювання водою і охороною якості води, у країнах Європейського Союзу, викладене в таких правових актах:

- Директива Ради 73/404/EWG від 22 листопада 1973 року - про зближення законодавства країн-членів ЄС щодо питань детергентів.
- Директива Ради 75/440/EWG від 16 червня 1975 року - про вимоги до якості поверхневих вод, призначених до забору питної води в державах-членах ЄС.
- Директива Ради 79/869/EWG від 9 жовтня 1979 року - про методи і частоту відборів проб питної води та аналізу поверхневих вод, призначених до забору питної води, у державах-членах ЄС.
- Директива Ради 76/160/EWG від 8 грудня 1976 року - про якість води на курортах.
- Директива Ради 78/659 від 18 липня 1978 року - про прісні води, що потребують охорони або очищення для підтримання життя риб.
- Директива Ради 79/923/EWG від 30 жовтня 1979 року - про якість води для існування панцирних і молюсків.
- Директива Ради 76/464/EWG від 4 травня 1976 року - про забруднення, спричинені деякими субстанціями, що належать до водного середовища.
- Директива Ради 80/68/EWG від 17 грудня 1979 року - про охорону підземних вод від забруднень, спричинених деякими небезпечними субстанціями.

- Директива Ради 80/778/EWG від 15 липня 1980 року - про якість питної води (25 грудня 2003 року замінена Директивою 98/83/UE).
- Директива Ради 98/83/ЄС - про якість питної води.
- Директива Ради 82/176/EWG від 22 березня 1982 року - про гранично допустимі величини - стоків і критерії якості вод, при викидах гримучої ртуті у процесі промислового електролізу хлорування лужних металів.
- Директива Ради 82/242/EWG від 31 березня 1982 року - про методи дослідження здатності поверхнево-активних неіонізованих субстанцій до біологічної деградації.
- Директива Ради 83/513/EWG від 26 вересня 1983 року - про гранично допустимі величини стоків і критерії якості вод при викидах кадмію.
- Директива Ради 84/156/EWG від 8 березня 1984 року - про гранично допустимі величини стоків і критерії якості вод при викидах ртуті із секторів інших, ніж промисловий електроліз хлорування лужних металів.
- Директива Ради 84/491/EWG від 9 жовтня 1984 року - про гранично допустимі величини стоків і критерії якості вод при викидах шістьхлорциклогексану.
- Директива Ради 86/280/EWG від 12 червня 1986 року - про гранично допустимі величини стоків і критерії якості вод при викидах деяких небезпечних субстанцій, вказаних у реєстрі I Додатку до Директиви 76/464/EWG.
- Директива Ради 91/271/EWG від 21 травня 1991 року - про очищення комунальних стоків.
- Директива Ради 91/676/EWG від 12 грудня 1991 року - про охорону вод від забруднень спричинених нітратами сільськогосподарського походження.
- Директива Ради 93/75/UE від 13 вересня 1993 року - про теплоходи, що прямують до портів Спільноти або покидають порти і перевозять небезпечні та забруднені речовини.
- Загальна Директива від 7 вересня 2000 року, що встановлює підставу дій Європейського Союзу у сфері водної політики.
- Директиви Комісії 77/535/EWG від 22 червня 1977 року - про зближення правових актів Спільноти, що стосуються методів відбирання проб та аналізу добрив.
- Рішення Ради EWG № 75/437 від 3 березня 1975 року, що затверджує від імені Спільноти Паризьку Конвенцію.

- Рішення Ради EWG № 77/585 від 25 липня 1977 року, що від імені Спільноти затверджує Барселонську Конвенцію.
- Рішення Ради EWG № 77/586 від 25 лютого 1977 року, що від імені Спільноти затверджує Конвенцію про охорону Рейну від хімічних забруднень і додаткові умови (підписана у Брно 29 квітня 1963 року і стосується Міжнародної Комісії Охорони Рейну від забруднень - т.зв. Бернська Конвенція).
- Рішення Ради EWG № 77/795 від 12 грудня 1977 року - про єдину систему моніторингу й обміну інформацією стосовно якості річок і водних потоків;
- Рішення Ради EWG № 81/420 від 19 травня 1981 року - про вступ від імені Спільноти до Протоколу, що стосується співпраці в боротьбі із забрудненнями Середземного моря мазутами, мастилами (або олівами) та іншими шкідливими субстанціями у випадках надзвичайних ситуацій.
- Рішення Ради EWG № 83/101 від 28 лютого 1983 року, що затверджує Протокол до т.зв. Барселонської Конвенції - про охорону Середземного моря від забруднень із континентальних джерел.
- Рішення Ради EWG № 84/132 від 1 березня 1984 року, що затверджує протокол до т.зв. Барселонської Конвенції - про особливо захищені території Середземного моря.
- Рішення Ради EWG № 84/358 від 28 червня 1984 року, що затверджує від імені Спільноти т.зв. Боннське Порозуміння про співпрацю у боротьбі із забрудненнями Північного моря мазутами, мастилами (або олівами) та іншими шкідливими речовинами.
- Рішення Ради EWG № 85/613 від 20 грудня 1985 року, Програми, опрацьовані в рамках т.зв. Паризької Конвенції - про забруднення моря з континентальних джерел.
- Рішення Ради EWG № 86/85 від 6 березня 1986 року, що впроваджує інформаційну систему.

Поданий перелік Директив та рішень не є вичерпний, але треба пам'ятати, що цілісність правового доробку Спільноти, окрім Директив і рішень, складається також із розпоряджень і документів, що не мають обов'язкового характеру (таких, як Зелені та Білі Книги, програми, рекомендації, ухвали і т.ін.).

Загальні положення водної політики

Положення, цілі і головні завдання у водному господарстві Європейського Союзу були комплексно сформульовані у процесі роботи над Головною Директивою і виражені в документі Комісії від 21 лютого 1996 року “Про водну політику Європейського Союзу”. Цей документ визначає підхід Комісії до проблематики охорони вод у країнах-членах Союзу, окреслюючи при тому мету водної політики:

- забезпечення постачання питної води;
- забезпечення водних ресурсів для інших господарських потреб;
- охорона водного середовища;
- обмеження наслідків природних катастроф (повені, посухи).

Документ визначає основні джерела забруднень та причини деградації водного середовища. Найважливішими чинниками, що впливають на стан якості вод, є:

- точкові забруднення;
- забруднення розпорошені;
- забруднення, які виникли внаслідок аварій;
- прокисання водного середовища;
- *евтрофікація*³ водних джерел.

Стосовно запобігання забрудненню вод і охорони водних ресурсів - документ формулює загальні положення, якими треба керуватися у процесі створення і виконання нормативно-правових актів. Отже, водна політика має опиратися на такі положення:

- високий рівень охорони водного середовища;
- прозорість і профілактика;
- ліквідація забруднень “біля джерела”;
- забруднені місця;
- інтегрування водної політики з іншими політиками Спільноти;
- спільний підхід до точкових і розпорошених забруднень;
- застосування доступних технічних і наукових знань;
- використання “найкращої доступної техніки” для обмеження точкових викидів;
- використання найкращої доступної практики для обмеження територіяльних забруднень;

---

³ Обміління і заростання рослинністю (заувага перекладача).

- планування;
- субсидіювання;
- обґрунтований звіт - витрати/вигода;
- зрівноважене користування водами;
- міжнародна співпраця.

Принципово вищі вимоги має впроваджувати Головна Директива 2000/60, яка впорядковує принципи водного господарства й охорону вод від забруднень.

Реалізація водної політики в Головній Директиві

Цілі і загальні принципи

Завданням Головної Директиви є реалізація чотирьох головних цілей зрівноваженої водної політики Спільноти. А саме: забезпечення людей питною водою, постачання води для інших господарських потреб, охорона водного середовища і, обмеження наслідків повеней і посух. На практиці ці цілі взаємно суперечні, але існує потреба встановити ступінь їхньої важливості. Охорону середовища трактують як головну мету, завдяки якій можна реалізувати два перші завдання. З погляду на місцеве адміністративно-організаційне обґрунтування, у Директиві безпосередньо не врахована четверта ціль. Проте існує механізм посередньої реалізації цих положень. Головними цілями регулювання є:

- впровадження концепції інтегрованого управління басейнами рік, беручи до уваги потреби всіх споживачів;
- впровадження принципів творення водних регіонів;
- єдине визначення цілей і методів правового регулювання;
- визначення спеціалізованої урядової адміністрації на рівні басейнів рік;
- впровадження програм і планів як інструмента для досягнення належного стану вод;
- встановлення правил повернення витрат за водні послуги.

Першочерговим на меті Директиви, що виражена в **СТАТТІ 1**, є встановлення загальних вимог до охорони всіх вод на території Спільноти (крім морських вод). Для досягнення того треба протидіяти деградації вод і дбати про поліпшення якості екосистеми загалом. Обов'язковим є довготривале використання води відповідними управліннями й охорона існуючих засобів. Треба також старатися зменшувати наслідки посух і повеней. У питаннях охорони морських вод Директива опирається на

міжнародні умови. В Директиві виділені дві додаткові цілі: перша - пріоритетна, стосується обмеження викидів шкідливих речовин (зокрема через заборону викидів небезпечних сполук); друга - протидія забрудненню підземних вод.

СТАТТЯ 2 урегульовує весь список понять і визначень. Це дає змогу точніше виділити предмет зобов'язань, що їх описує зміст Директиви. З'являються поняття, які раніше ніколи не були означені у правовому акті: стоки, гідрографічний простір, належний стан води різного виду і т.ін.

Просторові рамки, до яких мають поширюватися дії, що стосуються реалізації планів господарювання на водах, окреслює **СТАТТЯ 3**. На її підставі створюється нова територіальна одиниця, яка названа гідрографічним простором. Її межі загалом збігаються з межами басейну або групою басейнів. У змісті Директиви можна знайти також записи, що присвячені утворенню водних ареалів і об'єднанню водоносних горизонтів. Стосовно міжнародних стоків введено генеральний принцип, у якому кожна держава трактує свою частину міжнародного стоку як внутрішній ареал. Вказано на потребу координації дій однієї держави із зацікавленими сусідніми державами.

Обсяг зобов'язань, що їх мають держави-члени ЄС, визначений змістом **СТАТТІ 4**. Стосовно поверхневих вод поставлено вимогу досягнути їх належного стану - хімічного й екологічного. Стосовно ж підземних вод треба схилитися до належного як хімічного, так і кількісного стану. Канали та водні системи, значно модифіковані людиною, повинні досягнути належного стану - хімічного й належного екологічного потенціалу. Загалом умови визначення якісних станів містяться у Додатку V до Директиви. Директива допускає перенесення термінів досягнення цілей у випадку, коли ціна реалізації є непропорційно велика порівняно з досягнутим ефектом.

Стан Середовища

Директива уточнює методику планування і приготування безпосередніх дій, що мають на меті реалізацію положень, визначених у вступних Статтях. По-перше, методика ґрунтується на підготовці комплексного аналізу гідрографічного ареалу. **СТАТТЯ 5** детально окреслює елементи такого опрацювання. Воно має охоплювати географічні, демографічні, економічні аспекти і т.д.. Аналізом можна доповнити реєстр природоохоронних територій, які повинні бути предметом уваги і детального контролю у процесі приготування документів.

СТАТТЯ 7 окреслює умови забору вод в гідрографічному ареалі, ураховуючи головний пріоритет, яким є потреба мешканців у питній воді. При тому зазначено, що такі води потребують “можливо, найменш інтенсивного методу обробки”.

Інструменти

У світлі положень Директиви впровадження водної політики потребує використання трьох інструментів дій: моніторингової програми водних систем, плати за користування водою і правових інструментів у вигляді “комплексної програми дій”.

Загальні умови моніторингу стану навколишнього середовища уточнює **СТАТТЯ 8**. Програми моніторингу повинні використовувати механізми, детально викладені в додатку V. **СТАТТЯ 9** стосується економічних інструментів і встановлює Директивні вказівки стосовно принципів їх використання, а також калькуляцію розміру плати за використання середовища. Правові інструменти у вигляді “комплексного методу дій” уточнює **СТАТТЯ 10**. Визначено, що насамперед треба встановити контроль над викидами, що ґрунтується на найкращих природоохоронних методиках, а також окреслити відповідні обсяги граничних викидів. У випадках недотримання належного стану середовища подальшою дією має бути нове загострення контролю над викидами.

Програмування

Реалізація цілей Директиви в окремому гідрографічному ареалі потребує впровадження програм дій і використання особливих заходів, що описані у **СТАТТІ 11**. Ці заходи - це так звані основні заходи. Наприклад, гранично допустимі параметри для кожного викиду забруднень та контроль за забиранням води. Другий тип заходів стосується системи дозволів на викиди нечистот, а також відбору води. Він пов’язаний з контролем потенціального негативного впливу на якісний та кількісний стан вод. До складу програми можуть також входити додаткові заходи. Вони подані в додатку VI. Це, між іншим, добровільно погоджені кодекси позитивного досвіду, детальні розпорядження про переоцінку забруднень, проекти досліджень, проекти навчання, економічні або фіскальні інструменти і т.д..

Планування

Плани управління гідрографічними ареалами є головним інструментом водного господарства, яке впроваджує Директива. Детальний опис цього завдання є у **СТАТТІ 13**. Плани управління належать до попередньо опрацьованих елементів. До планів управління належать: аналіз гідрографічного ареалу, реєстр територій, узятих під

охорону, а також програми дій. Плани належить поновлювати кожні 6 років. Їхня підготовка мусить ураховувати процедуру участі суспільства у прийнятті рішень (**СТАТТЯ 14**). Передбачено, що плани мають бути опубліковані і схвалені громадськістю за три роки до їх втілення у життя.

Стратегії

Стратегії - особливий компонент Директиви, що стосується обмеження і вилучення небезпечних субстанцій з водного середовища. **СТАТТЯ 16** допускає підготовку і реалізацію “стратегій” на дозвіл використання спрощених процедур оцінки ризику екологічної токсичності і токсичності пріоритетних субстанцій, які мають бути цілком вилучені з навколишнього середовища Спільноти.

ДОПОВНЕННЯ

Доповнення до Директиви є важливим елементом, що дає можливість уточнити її записи:

ДОПОВНЕННЯ I містить необхідну інформацію для формування списку компетентних органів, які реалізують Директиви.

ДОПОВНЕННЯ II характеризує певні типи водних ресурсів (поверхневих і підземних).

ДОПОВНЕННЯ III подає загальні напрями економічного аналізу, який треба провести в рамках підготовки господарського плану.

ДОПОВНЕННЯ IV розкриває тему природоохоронних територій і перераховує елементи, потрібні для реалізації реєстру.

ДОПОВНЕННЯ V містить технічні характеристики, розкриває екологічну якість, а також штучні та надто модифіковані екосистеми. Уточнює водночас, яку систему моніторингу і контролю навколишнього середовища треба обрати.

ДОПОВНЕННЯ VI подає список засобів, які можуть бути або будуть застосовані в рамках програми дій.

ДОПОВНЕННЯ VII подає структуру господарських планів.

ДОПОВНЕННЯ VIII подає перелік основних типів забруднень.

ДОПОВНЕННЯ IX стосується норм викидів і стандартів якості.

ДОПОВНЕННЯ X містить список основних забруднювальних субстанцій.

ДОПОВНЕННЯ XI містить карту екологічних регіонів.

Інші Директиви

Як уже згадано у вступі, Директиви Європейського Союзу поділяються на три функціональні групи. В першій групі, котра стосується якості вод, найновішою є Директива **75/440/EEG**, що окреслює вимоги до якості поверхневих вод, призначених для забору питної води у країнах-членах ЄС. Сьогодні положення цієї Директиви змінені Директивами Ради 79/869/EEG і 91/692/EEG. Законодавчі акти підтверджують положення Директиви Ради 79/869 про методи і частоту відбору проб і, водночас, аналіз поверхневих вод. Директива містить вимоги, яким повинні відповідати поверхневі води, що їх використовують як питні. Ці вимоги зобов'язують держави-члени ЄС встановити стандарти якості вод на своїх територіях. Поверхнева вода може використовуватися як питна за умови відповідності вимогам трьох класів: А1, А2, А3. Ці класи визначають воду різної якості, в результаті чого вона піддається процесам дезінфекції. А саме:

А1- означає води, очищені звичайною очисткою і дезінфекцією,

А2 - означає води, очищені звичайною хімічною очисткою та дезінфекцією,

А3 - означає води, очищені інтенсивними фізичною і хімічною очистками, розширеною очисткою і дезінфекцією.

Пояснення до Директиви - це список показників, згідно з якими встановлюється придатність води до пиття і котрий поділений на дві групи: обов'язкові показники і показники, яких держави-члени ЄС повинні прагнути досягнути. Специфічного характеру набирає Директива Ради **98/83 UE про якість питної води**. Становить вона розгорнуту, деталізовану прив'язку до найновіших положень Директиви Ради 80/778/EEG. Вона має на меті охорону здоров'я людей, урегулювання якості питної води, а також води, що використовується у виробництві товарів народного вжитку. Ці законодавчі акти стосуються тієї води, що є поза природним середовищем і міститься у водогінній системі. Директива також вказує на "воду, споживану в природному стані або після переробки". Однак, у деяких країнах ці Директиви зараховують до актів, пов'язаних із продовольчими товарами, а не охороною середовища.

Якість води оцінюється на підставі 60 показників: органолептичних, фізико-хімічних, мікробіологічних, а також таких, що стосуються появи в надмірній кількості небажаних і токсичних субстанцій. Директива накладає обов'язок та окреслює деталі моніторингу якості питної води.

Інша Директива з цієї групи - **Директива 76/160/EWG** - стосується якості вод, призначених для купання. У Директиві комплексно охоплені медичні потреби, вимоги охорони середовища, краєзнавчі та туристичні вартості. Вимоги ці конкретизовані в поясненні до Директиви у вигляді поєднання фізичних, хімічних і мікробіологічних показників якості води на курортах, крім води, що призначена на лікувальні потреби та води, що її використовують у плавальних басейнах. Показники поділені на обов'язкові, загальні й цільові. В Директиві є також положення, що стосуються системи моніторингу води, умов і частоти відбору проб.

Подальшим актом, що стосується якості води, є **Директива 78/659/EWG про вимоги, яким повинні відповідати прісні води з погляду охорони життя риб**. Сформульовані в Директиві стандарти якості водного середовища, з одного боку, були продиктовані потребою збереження біологічного розмаїття, а з іншого боку – дбайливим ставленням до інтересів рибного господарства. Директива вказує на обов'язкове визначення вод таких видів:

- придатних для життя лососевих риб,
- придатних для життя коропових риб, щук і вугрів.

Охорону і поліпшення якості берегових вод і вод дельт великих рік мають забезпечити законодавчі акти **Директиви 79/923/EWG**, що окреслюють **якість вод, додатку для життя панцирних і молюсків**.

Висвітлені раніше Директиви, що окреслюють якісні стандарти водного середовища, застосовуються умовно, тобто їхня реалізація залежить від факту надання водам конкретної функції (наприклад, курорти). Окреслення такої функції проходить урядовим рішенням, шляхом сформульованої у Директивах процедури класифікації вод. Іноді положення Директив є трактовані як віддалені в часі цілі й обов'язки, досягнути й сповнити яких ніхто не буде вимагати. Держави-члени ЄС неохоче визначають нові водоохоронні території, через що ослаблюють значення Директив. Іншу групу законодавчих актів становлять Директиви, присвячені контролю за викидами з точкових джерел.

Для законодавчих актів стосовно викидів досить суттєвою є **Директива 76/464/EWG, яка стосується деяких небезпечних субстанцій, що їх викидають у водне середовище**. Її основна функція – це регулювання нових Директив, створених на її підставі. Таке регулювання охоплює континентальні поверхневі води, води прибережного моря, внутрішні прибережні, а також ґрунтові води. Директива має на меті підвищений контроль за викидами небезпечних речовин (список I) та контроль за

викидами менш токсичних речовин (список II). Поділ шкідливих речовин на дві групи зроблений відповідно до ступеня їх токсичності, тривалості та біоаккумуляції. У списку I перелічені речовини, викиди яких мають бути цілком вилучені. Список II містить речовини, викиди яких можна обмежити. Директива зобов'язує отримувати дозвіл на викиди та визначає умови такого дозволу. Для речовин зі списку I Директива встановлює постійні величини викидів, які не можна перевищити, маючи індивідуальний дозвіл. Стосовно речовин зі списку II ці величини встановлюються відповідно до якості вод і технічного прогресу. Норми викидів, що визначаються дозволом, повинні містити, максимальну концентрацію речовин та максимальну кількість речовин, дозволених для скидання. Якщо умови дозволу не дотримуються, то адміністрація мусить вжити заходів для дотримання норм або повністю заборонити скидання. До Директиви 76/464/EWG ухвалено 5 дочірніх Директив :

- Директива Ради 82/176/EWG від 22 березня 1984 року - про величини допусків для стоків і показники якості води при викидах ртуті із сектора промисловості електролізу хлорованих лужних металів;
- Директива Ради 83/513/EWG від 26 вересня 1983 року - про величини допусків для стоків і показники якості води при викидах кадмію;
- Директива Ради 84/156/EWG від 8 березня 1984 року - про величини допусків для стоків і показники якості води при викидах ртуті із секторів інших, ніж промисловість електролізу хлорованих лужних металів;
- Директива Ради 84/491/EWG від 9 жовтня 1984 року - про величини допусків для стоків і показники якості води при викидах шістьхлорциклогексану;
- Директива Ради 86/280/EWG від 12 червня 1986 року - про величини допусків для стоків і показники якості води при викидах деяких небезпечних речовин, зазначених у Доповненні I до Директиви 76/464/EWG.

Усі ці Директиви є укладені аналогічно. В них визначені: гранично допустимі концентрації окремих речовин; час їх розкладу, визначений моніторингом та аналізом результатів; принцип дотримання величин гранично допустимих концентрацій; застосування найкращої доступної технології; видача дозволу на викиди речовин на визначений термін. Директиви вимагають обов'язкового перегляду виданих дозволів щонайменше раз на 4 роки та контролю за станом чистоти вод, у які скидають небезпечні речовини.

Нині пропагується інтегрований підхід до контролю за забрудненнями й охороною середовища як єдиного цілого, що виражається функціонуванням Директиви *IPPC*. Директива Ради 96/61/ЕС від 24 вересня 1996 року про інтегроване запобігання забрудненням та їх обмеження зобов'язує виконувати низку вимог стосовно промислових забруднень. Ці вимоги мають бути виконані одночасно стосовно вод, повітря та ґрунтів. Управління господарською діяльністю, яку охоплює Директива *IPPC*, потребує інтегрованого дозволу, окреслює ліміти викидів та найкращі доступні технології. Директива 96/61 не відхиляє перелічених раніше постанов, викладених у дочірніх Директивах, і допускає застосування норм викидів, що закладені в них.

Підтвердженням Директиви 6/464/EWG є Директива **80/68/EWG, що стосується охорони ґрунтових вод від забруднень деякими небезпечними речовинами**. Директива складена подібно до 76/464/EWG. Тут також маємо два списки речовин більш і менш токсичних. Список I забороняє безпосередні викиди субстанцій, а будь-яке усунування та складування залежить від проведених раніше досліджень. У списку II є можливість після проведених досліджень скидати, усунувати або зберігати шкідливі речовини, маючи на меті їх позбутися. На підставі проведених досліджень адміністративний орган може видати дозвіл, у якому мусить бути вказане місце скидання, спосіб скидання, належні засоби безпеки, максимально дозволена кількість речовин у стоках та опис заходів, що уможливають моніторинг. Дозвіл видається на визначений термін.

Крім зазначених Директив, так званого Законодавства про викиди шкідливих речовин, важливу роль відіграє ціла низка норм, що стосуються санітарних систем, сільськогосподарських забруднень, систем моніторингу і т.ін..

Дуже важливою для системи управління водним господарством і реалізації положень Водної Політики ЄС є Директива **91/271/EWG про очищення комунальних стоків** (зі змінами, впровадженими Директивою 98/15/WE, яка стосується не тільки комунальних, й промислових стоків, що їх скидають у каналізацію. Ця Директива стосується нагромаджень, очищення і скидання комунальних стоків із деяких промислових секторів. Директива зобов'язує будувати гмінні системи і споруджувати заклади очищення стоків; окреслює вимоги, яким повинні відповідати стоки, що подаються на очисні споруди; а також умови, на яких скидаються стоки. Директива впроваджує терміни впровадження двоступеневого очищення стоків:

- найпізніше до 31 грудня 2000 року для стоків, що скидаються з територій агломерацій;

- найпізніше до 31 грудня 2005 року із середньою кількістю жителів понад 15.000 осіб;
- найпізніше до 31 грудня 2005 року для стоків, що скидаються у прісні водойми з агломерацій із СКЖ від 2.000 до 10.000.

Скидання промислових стоків до системи каналізації, збирання і очищення комунальних стоків потребує, згідно із положеннями Директиви, адміністративних дозволів, що їх видають компетентні органи. Адміністративні органи мусять проводити моніторинг скидання комунальних стоків. Директива допускає можливість використання у сільському господарстві осаду після процесу очищення стоків. Детальне врегулювання цього питання визначає окрема норма в Директиві 86/278/EWG про охорону середовища, а особливо ґрунтів, при застосуванні післяочисних осадів у сільському господарстві.

Охорона вод від забруднення продуктами сільськогосподарського походження визначається положеннями Директиви **91/676/EWG про охорону вод від забруднень, спричинених нітратними викидами із сільськогосподарських джерел.**

Директива зобов'язує вказувати забруднені води та води, які можуть бути забруднені. Підставою для визначення територій, що піддаються нітратному забрудненню, є такі критерії:

- використання води для пиття,
- вміст нітратів більше як 50 мг/л,
- *евтрофікація* вод.

Директива впроваджує обов'язок встановлення кодексів і правил позитивного сільськогосподарського досвіду, що їх повинні добровільно використовувати селяни. Рекомендація відповідної сільськогосподарської технології має опиратися на навчання і розповсюдження інформації серед сільськогосподарських виробників.

Для територій, що перебувають під загрозою забруднення, мусять бути опрацьовані й ухвалені програми дій для поліпшення цих територій. Директива особливо звертає увагу на обсяг і зміст програм. Рекомендовано впровадити моніторинг вмісту нітратів у вибраних контрольованих пунктах. Директива порушує проблему правильного застосування перегною у сільськогосподарському виробництві. Пояснення II до Директиви містить деякі вказівки щодо кодексу позитивного сільськогосподарського досвіду. У Директиві встановлено терміни початку передбачених дій, визначено методи вимірювання рівня забруднення вод нітратами.

Перелічені законодавчі водоохоронні акти підтверджують Директиви, що регулюють методичні проблеми. В них також окреслені проблеми, що стосуються способів відбору проб та замірів шкідливих субстанцій і рівня забруднення. Тут можна відзначити: **Директиву 79/869/EWG** про методи замірів і частоту відбору проб та аналіз поверхневих вод, призначених до відбору питної води в державах-членах ЄС; **Директиву 79/869/EWG** про спільну процедуру обміну інформацією, що стосується якості поверхневих вод; **Директиву 79/869/EWG** про методи тестування біологічного розкладу поверхнево активних речовин.

Наведений опис Директив не охоплює усієї проблеми. Крім того, вибрані акти становлять головний скелет системи охорони водних ресурсів країн-членів ЄС. Ці декілька документів мають реалізувати на практиці Водну Політику ЄС, яку у спільні рамки окреслює Директива 200/60. В міру поступової інтеграції виникатимуть нові норми. Розширення Європейського Союзу неодмінно породить нові проблеми стосовно охорони середовища, для яких треба буде знайти нові шляхи розв'язання. Практично неможливо буде уникнути подальшого збільшення кількості нормативно-правових актів. Для нікого не буде великою несподіванкою той факт, що за кілька років природоохоронна нормативно-правова система, описана раніше, буде виглядати і функціонувати зовсім по-іншому.

Основні нормативно-правові положення у сфері водно-каналізаційного господарства в польських органах місцевого самоврядування

Закон “Водне Право” від 18 липня 2002 року, який діє з 1 січня 2002 року, регулює управління водними ресурсами (а саме: формування і охорону водних ресурсів, використання вод та управління водними ресурсами) відповідно до принципів сталого розвитку.

Управління водними ресурсами проводиться з дотриманням правил раціонального і цілісного трактування поверхневих і підземних водних ресурсів, беручи до уваги їхні кількість і якість. Правила спільних інтересів, що реалізуються як співпраця адміністрації, споживачів води і представників місцевої громади, беруться до уваги так, щоб отримати максимальну суспільну користь.

Управління водними ресурсами слугує для задоволення потреб народу, економіки, охорони вод і довкілля, пов’язаного з водними ресурсами. Це зокрема:

- 1) забезпечення відповідної кількості і якості води для населення,
- 2) охорона водних ресурсів від забруднень та неправильної чи надмірної їх експлуатації,
- 3) утримування у належному стані чи поліпшення водних екосистем,
- 4) охорона від повеней чи посух,
- 5) забезпечення водою потреб сільського господарства чи промисловості,
- 6) забезпечення водою потреб, пов’язаних із туризмом, спортом та рекреацією,
- 7) створення умов для енергетичного, транспортного та рибальського використання вод.

Управління водними ресурсами здійснюється через:

- 1) плани управління водними ресурсами,
- 2) водно-правові дозволи,
- 3) податки і збори у водному господарстві,
- 4) водний кадастр,
- 5) контроль водних господарств.

Виготовлення гідрологічної документації, що є основою проектування і планування у сфері водного будівництва, охорони від повеней і посух та управління ресурсами поверхневих вод, а також видача адміністративних рішень, може здійснюватися тільки особами, які мають відповідну кваліфікацію та сертифікат.

Відповідні органи у справах управління водними ресурсами:

- Ø міністр водного господарства,
- Ø голова Крайового Управління Водного Господарства – центральний орган державної адміністрації, що підпорядковується Міністрові водного господарства,
- Ø директор регіонального управління водного господарства - орган державної адміністрації, що підпорядковується голові Крайового Управління Водного Господарства,
- Ø воєвода,
- Ø органи місцевого самоврядування – староста.

Класифікація

I. Поверхневі.

- 1) проточні – у природних потоках, каналах та джерелах, з яких беруть початок потоки,
- 2) стоячі – в озерах та інших природних водоймах, що не пов'язані з природними потоками.

II. Підземні.

Законодавчі акти про проточні води стосуються озер та інших водойм, у які постійно впадають або витікають поверхневі води, а також вод у штучних водоймах, що утворені на проточних водах.

Право власності на водні ресурси.

Води, що становлять власність держави або органів місцевого самоврядування, є суспільними водами. Решта води є власністю інших юридичних або фізичних осіб.

Стоячі води та води в ровах, що є у межах земельної ділянки – власність власника цієї ділянки. Риби та інші організми, які живуть у воді - її невід'ємна частина, а право до їх вилову має власник води.

Ґрунти, затоплені поверхневими водами, є власністю власника цих вод у межах, окреслених береговою лінією. Берегова лінія для природних потоків, озер та інших природних водойм встановлюється краєм берега чи лінією постійного поросту трав або лінією середнього стану води, встановленого державною гідрологічно-метеорологічною службою, і протягом щонайменше останніх десяти років це рішення є у силі.

Власник води не набуває права на ґрунти, що вкриваються водами під час повені. Власник ґрунтів, залитих під час повені, не має права на відшкодування з боку власника води.

Обов'язки власників вод та інших власників

Утримання вод є обов'язком їхнього власника. Установи, які, скидаючи стоки у води чи водні об'єкти або в інший спосіб спричиняються до збільшення витрат на утримання цих вод чи об'єктів, відшкодовують витрати у відповідних розмірах. Поділ витрат - через рішення - здійснює орган, відповідальний за видачу водно-правового дозволу. Обов'язком власника поверхневих континентальних вод є:

- 1) забезпечення утримання у належному стані русел потоків та каналів;
- 2) утримання вод у належному екологічному стані;
- 3) регулювання гідрологічних умов, стану вод або підняття рівня води у природних потоках та каналах, відповідно до можливостей водних споруд, що є на них;
- 4) забезпечення вільного спливу вод під час повені та льодоходів;
- 5) співучасть у відновленні екосистем, що деградували внаслідок неналежної експлуатації водних ресурсів;
- 6) можливість здійснення огляду і гідрологічно-метеорологічних та гідрогеологічних вимірювань.

Власник ділянки, прилеглої до:

⇒ суспільних поверхневих вод, мусить забезпечити доступ до води для виконання робіт, пов'язаних з утримуванням вод та для встановлення навігаційних знаків чи гідрологічно-метеорологічних вимірювальних пристроїв;

⇒ вод загального використання, повинен забезпечити доступ до води для її використання; шляхи ("коридори") доступу до води визначає війт, бургомістр чи президент міста - в порядку рішення.

Власникові ділянки забезпечується відшкодування відповідно від власника води чи власника гідрологічно-метеорологічних вимірювальних пристроїв, або з бюджету гміни.

Користування водами

Користування водами полягає у їх вживанні для потреб населення чи економіки. Користування водами не може спричиняти погіршення екологічного стану вод та

екосистем, що залежать від них, а також допускати марнотратство води, марнотратство енергії води та інших збитків. Користування водами класифікується як:

- ⇒ загальне,
- ⇒ звичайне,
- ⇒ спеціальне.

Підземні води використовуються:

- 1) для забезпечення населення водою, призначеною для використання на соціально-побутові потреби,
- б) на потреби харчової та фармацевтичної промисловості.

Допускається користування водою кожного виду в об'ємах і термінах, що виникають із потреби:

- 1) усунення серйозних аварій, стихійного лиха, пожеж або інших місцевих загроз,
- 2) запобігання серйозній небезпеці, якої не можна уникнути в інший спосіб і котра загрожує життю або здоров'ю людей, майну високої вартості.

Право на загальне користування континентальними поверхневими суспільними водами надається кожному. Загальне користування водами слугує для задоволення особистих потреб, потреб підсобного чи сільського господарства, без застосування спеціальних технічних пристроїв, а також для відпочинку, туризму, водних видів спорту й аматорського вилову риби.

Загальне користування водами не передбачає:

- 1) видобування каміння, гравію, піску та інших матеріалів із морських внутрішніх вод (ураховуючи води Гданської затоки) та з вод територіяльного моря;
- 2) заготівля рослин з води чи берегової рослинності;
- 3) видобування каміння, гравію з гірських потоків. Видобувати каміння, гравій, пісок та інші породи в межах загального користування водами можна після отримання згоди власника води, у місцях, визначених радою гміни у своїй Ухвалі.

Право на звичайне водокористування надається власникові ділянки (ураховуючи підземні води, що на його ділянці). Це право не передбачає виконання будь-яких робіт без водно-правного дозволу. Звичайне користування водами слугує для задоволення потреб власного підсобного та сільського господарства.

Не є звичайним користуванням водами:

- 1) зрошення ґрунтів або сільськогосподарських культур підземними водами за допомогою поливних установок,

- 2) користування підземними водами, якщо пристрої для забору води мають потужність більшу, ніж 5куб.м на добу,
- 3) користування водами задля комерційної мети,
- 4) скидання у воду або у ґрунт очищених стоків, якщо їхній об'єм більший, ніж 5куб.м на добу.

Особливим є користування водами, що виходить за межі загального або звичайного користування. А саме:

- 1) відбір та відведення поверхневих чи підземних вод;
- 2) скидання стоків у води або у ґрунт;
- 3) перекидання води та штучне збільшення кількості підземних вод;
- 4) поділ на горизонти та *ретенціювання* підземних континентальних вод,
- 5) користування водами для отримання енергії;
- 6) користування водами для навігаційних потреб та сплавлення деревини;
- 7) видобуток із вод каміння, гравію, піску та інших матеріалів, а також заготівля рослин з водойм чи на берегах;
- 7) рибальське користування континентальними поверхневими водами.

Охорона вод

Води треба охороняти, незалежно від того, чиєю власністю вони є. Мета охорони - утримувати або поліпшувати якість води, біологічних зв'язків у водному середовищі й затоплюваних землях так, щоб води досягли належного екологічного стану і, залежно від потреб, були придатні до:

- 1) забезпечення населення водою, призначеною для споживання;
- 2) життя риб у природних умовах та їх міграції;
- 3) відпочинку та занять водними видами спорту.

Охорона вод полягає:

- 1) в униканні, усуненні та обмеженні забруднення вод, зокрема шкідливими для водного середовища сполуками;
- 2) запобіганні негативним змінам природних рівнів води або природних рівнів дзеркал води.

Заборонено скидання стоків:

- ⇒ безпосередньо до водоносних горизонтів підземних вод;
- ⇒ у поверхневі води та у ґрунт без встановленого законодавством водно-правового дозволу.

Заборонено:

- 1) скидати у водойми відходи, визначені Законом “Про відходи”, а також рідкі відходи тваринного походження;
- 2) скидати у водойми сніг, який вивозиться із забруднених територій, а особливо з центрів міст, з промислових, складських територій, транспортних баз, доріг з великим транспортним навантаженням, автомобільних стоянок; складувати сніг на територіях між протиповеневими валами і лінією берега водойми, чи на відстані, меншій, ніж 50 метрів від лінії берега;
- 3) локалізацію на територіях безпосередньої загрози повеней капітального будівництва, яке може суттєво впливати на середовище; нагромадження стоків, відходів тваринного походження, хімічних сполук, а також інших матеріалів, які можуть забруднювати води;
- 4) миття автомобілів у поверхневих водах та над берегами цих вод;
- 5) набирання з поверхневих водойм води безпосередньо для сільськогосподарських оприскувачів; також миття сільськогосподарських оприскувачів у цих водоймах;
- 6) вживання фарб, вироблених на базі органічних сполук свинцю (*TBT*), для технічних ремонтів підводних конструкцій.

Стоки, що їх скидають у водойми або у ґрунт у рамках звичайного або особливого користування водами, очищені відповідно до вимог закону, не можуть містити:

- a) відходів та завислих забруднювальних речовин,
- b) *двохлордвофенілтрихлоретану (DDT)*, багатовалентних хлорованих *двофенілів (PCB)* та *хлорованих двофенілів (PCB)* і багатовалентних *хлорованих трифенілів (PCT)*,
- c) хвороботворних мікроорганізмів, що походять з об’єктів, де лікуються особи, хворі на інфекційні недуги;

Стоки у цих водоймах не можуть:

- a) викликати змін у природному, характерному для цих вод біоценозі,
- b) викликати змін природної мутності, кольору, запаху,
- v) формувати осади або піну.

Заборонено розчиняти стоки водою, маючи на меті отримати їхні стан та склад відповідно до норм.

Ті, хто скидає стоки у води або ґрунт, мусять подбати про охорону вод від забруднень, особливо через будівництво та експлуатацію очисних споруд, а там, де це доцільно - повторно використовувати очищені стоки. Вибір місця та способу

використання або знешкодження стоків повинен мінімізувати негативні впливи на середовище.

У місцях, де спорудження каналізаційних систем не принесло користі для середовища або спричинило надмірні витрати, треба застосовувати індивідуальні системи або інші розв'язання, які запевнили б охорону середовища.

Агломерації з кількістю мешканців понад 2.000 мають бути забезпечені каналізаційною сіткою для комунальних стоків, що закінчується їх очищенням, відповідно до встановленої Крайової програми їх очищення.

Сільськогосподарське використання стоків

Побутові, комунальні та промислові стоки, що їх прирівнюють до побутових стоків, можуть бути очищені за допомогою сільськогосподарської очистки. Під сільськогосподарським використанням стоків розуміємо застосування стоків для зволоження та підживлення орних земель та ставків, що їх використовують для розмноження та годівлі риби. Річні та сезонні дози стоків, що використовуються у сільському господарстві, не можуть перевищувати потреб рослин в азоті, калії, воді; повинні не перешкоджати процесам самоочищення ґрунтів.

Заборонено сільськогосподарське використання стоків:

- 1) коли ґрунт є промерзлий завглибшки 30 см або покритий снігом, за винятком дна ставків, що використовуються для вирощування та годівлі риби,
- 2) на ґрунтах, що використовуються для вирощування рослин, призначених для споживання у сирому вигляді,
- 3) на ґрунтах, де дзеркало підземних вод нижче, ніж 1,5 м від поверхні землі чи від дна рову, який розподіляє стоки,
- 4) на ділянках зі схилами понад:
  - а) 10% відсотків для орних ґрунтів,
  - б) 20% відсотків для луків, пасовищ, та лісових площ.

Лінії охорони водозаборів та охоронні зони континентальних водойм

Задля запевнення належної якості води, яка потрібна для споживання населенням водою або призначена для забезпечення установ, які потребують води високої якості, а також з погляду на охорону водних ресурсів можуть бути встановлені:

- 1) лінії охорони водозаборів,
- 2) охоронні зони континентальних водойм.

Лінія охорони водозабору – це територія, на якій діють заборони, накази та обмеження у сфері користування ґрунтами та користування водою. Території охорони ділять на:

- 1) безпосередньої охорони,
- 2) посередньої охорони.

На території безпосереднього забору підземних та поверхневих вод заборонено користуватися ґрунтами для потреб, що не пов'язані з експлуатацією забору води. На території безпосереднього забору води треба:

- 1. відвести дощові і талі води способом, який унеможливило їх потрапляння до пристроїв, котрі служать для забору води,**
- 2. провести озеленення території,**
- 3. відвести за межі території безпосередньої охорони стоки із санітарних приміщень, якими користується обслуговуючий персонал,**
4. обмежити до необхідної потреби перебування осіб, які не залучені до обслуговування пристроїв, що слугують для водозабору,
5. обгородити територію, а її межі, що проходять по поверхні води, позначити за допомогою розвішаних у доступних місцях постійних знаків, які стоять чи плавають; на огорожі та знаках помістити таблицю, що містить інформацію про водозабір і заборону доступу туди не уповноважених осіб.

На території посередньої охорони може бути заборонено або обмежено виконання робіт, що спричиняють погіршення якості відібраної води або роблять непридатним місце водозабору, а особливо:

- 1) скидання стоків у водойми чи ґрунт,
- 2) сільськогосподарське використання стоків,
- 3) зберігання чи складування радіоактивних відходів,
- 4) застосування добрив чи засобів охорони рослин,
- 5) будівництво автострад, доріг та залізничних колій,
- 6) проведення меліоративних робіт та копання траншей,
- 7) локалізація промислових установ та ферм, де розмножують чи годують тварин,
- 8) локалізація складів нафтопродуктів та інших сполук, а також трубопроводів для їх транспортування,
- 9) локалізація складів комунальних та промислових відходів,
- 10) миття механічних пристроїв та автомобілів,

- 11) облаштування стоянок, таборів та курортів,
- 12) локалізація нових водозаборів,
- 13) локалізація кладовищ та поховань тварин.

На території посередньої охорони підземних водозаборів, крім названих уже заборон та обмежень, додатково можуть бути заборонені чи обмежені видобуток корисних копалин та виконання будівельних або гірничих осушень.

На території посередньої охорони підземних водозаборів, крім названих уже заборон чи обмежень, додатково можуть бути заборонені чи обмежені:

- 1) розміщення житлового й туристичного будівництва,
- 2) користування літаками для проведення сільськогосподарських заходів,
- 3) облаштування силосних ям,
- 4) догляд та годівля риб,
- 5) напування та випасання тварин,
- 6) видобуток каміння, гравію, піску та інших корисних копалин, а також заготівля рослин з водойм чи берега,
- 7) заняття водними видами спорту,
- 8) використання кораблів із двигунами внутрішнього згорання.

Охоронні зони континентальних водойм - це території, на яких діють заборони, накази та обмеження у сфері використання ґрунтів чи використання води для охорони ресурсів цих вод перед деградацією.

В охоронних зонах можна заборонити зведення будівельних об'єктів та виконання робіт чи інших заходів, які можуть спровокувати затяжне забруднення ґрунтів та вод, а особливо: розміщення капітального будівництва як процесу, котрий може негативно впливати на середовище.

Водне будівництво

Водне будівництво полягає у виконанні та утриманні водних споруд. При проектуванні, виконанні та утриманні водних споруд треба керуватися принципом сталого розвитку, а особливо збереженням належного екологічного стану води й характерного для неї біоценозу, потребою зберегти існуючий рельєф території та біологічні зв'язки у водному середовищі й на затоплюваних землях.

Утримання водних споруд полягає в їхній експлуатації, поточному та капітальному ремонті, задля збереження їхніх функцій. Власник водних споруд, що на

континентальних поверхневих водоймах, повинен забезпечити обслуговування, безпеку та відповідне функціонування цих пристроїв з уваги на вимоги, що впливають з умов утримування вод. Установа, що звела водну споруду без водно-правного дозволу, мусить розібрати її власним коштом.

Заборонено:

- 1) знищувати або пошкоджувати водні споруди,
- 2) утруднювати пропливи води у зв'язку із встановленням чи утримуванням водних споруд,
- 3) виконувати поблизу водних споруд роботи та інші заходи, що можуть спровокувати:
  - а) неприпустиме просідання водних споруд чи їх частин;
  - б) появу щілин чи тріщин у корпусах та вінчиках засувок, бетонних основах, штольнях та переправах для риб;
  - в) надмірну фільтрацію води;
  - г) пошкодження регулюючих будівель;
  - д) заблокування ярусних затворів будівлі чи її виступів;
  - е) ерозію ґрунту вище чи нижче відводних споруд;
  - ф) осування ґрунту біля водних споруд;
  - г) зменшення рівноваги чи витривалості водних споруд або їх економічної придатності;
  - h) пошкодження виходів каналізаційних пристроїв, що слугують для скидання стоків у води чи ґрунти;
  - і) пошкодження вимірювальних пристроїв;
  - j) пошкодження встановлених на воді знаків.

Водно-правовий дозвіл

Водно-правовий дозвіл вимагають на:

- 1) особливе використання вод;
- 2) регулювання вод та зміну облаштування території на прилеглих до води ґрунтах, що мають вплив на умови руху води;
- 3) будівництво водних споруд;
- 4) сільськогосподарське використання стоків в об'ємі, який не охоплений звичайним використанням води;
- 5) довготривале зниження рівня дзеркала підземних вод;

- 6) зміни рівнів підземних вод;
- 7) нагромадження стоків та відходів у межах гірничих територій, утворених або зарезервованих для лікувальних вод;
- 8) осушення об'єктів, будівельних траншей та гірничих установ;
- 9) скидання у поверхневі водойми сполук, які гальмують розвиток водоростей;
- 10) скидання у каналізаційні стоки сполук, що є особливо шкідливі для водного середовища;
- 11) нагромадження стоків та інших матеріалів, пов'язаних із перетворенням або знешкодженням відходів;
- 12) установку будівельних об'єктів та виконання інших робіт;
- 13) видобуток каміння, гравію, піску, інших корисних копалин та їх складування;
- 14) на території безпосередньої загрози повені.

Якщо за виданням водно-правового дозволу звертається кілька установ, діяльність яких взаємно виключається з причин стану водних ресурсів, першість в отриманні дозволу мають установи, що заготовляють воду для населення, далі в черзі - установи, в яких використання води спричинює зростання природної або штучної *ретенції* вод або поліпшує біологічні зв'язки у водному середовищі.

Водно-правовий дозвіл не вимагають на:

- 1) управління судноплавством на континентальних водних шляхах;
- 2) буксирування та сплав деревини;
- 3) видобуток каміння, гравію, піску та інших корисних копалин, а також заготівлю рослин у зв'язку з утримуванням водойм, судноплавних шляхів, ремонтом водних споруд;
- 4) виконання невідкладних рятувальних робіт під час повені;
- 5) викопування криниці завглибшки до 30 м на потреби звичайного користування водою;
- 6) осушення об'єктів чи будівельних траншей, якщо межа *лійки депресії* не виходить за межі території, власником якої є установа;
- 7) рибальське використання поверхневих континентальних вод.

Водно-правовий дозвіл не може порушувати:

- 1) встановлених умов користування водою, водним регіоном або умов користування стічними водами;

- 2) утверджених місцевих планів територіального господарювання та рішення про умови забудови та освоєння території;
- 3) вимог чинного законодавства щодо охорони здоров'я людей, середовища, а також охорони культурних вартостей, вписаних до реєстру пам'яток.

Водно-правовий дозвіл видається у порядку рішення і на обмежений термін:

- на особливе використання вод видається на термін не коротший, ніж 10 років, хіба, що установа, яка домагається дозволу, просить про інше;
- на скидання у водойми, ґрунти чи каналізаційні мережі стоків, що містять небезпечні субстанції, видається дозвіл на термін не довший, ніж 4 роки;
- на заготівлю рослин та видобуток каміння, гравію, піску та інших корисних копалин видається дозвіл на термін не довший, ніж 5 років.

Інформацію про початок водно-правової процедури відповідальний орган подає до відома громадськості в загальноприйнятій спосіб, наприклад: у формі вивішених на табличках оголошень або в місцевій газеті, на інтернет-сторінці.

У водно-правовому дозволі встановлюється мета і термін користування водами, умови виконання ліцензії, необхідні обов'язки з погляду охорони ресурсів середовища, народних і економічних інтересів, а особливо:

- 1) кількість забраної води;
- 2) обмеження, стосуються збереження, руху води;
- 3) спосіб господарювання водою;
- 4) кількість, стан і склад стоків, що використовуються у сільському господарстві та скидаються у ґрунт, воду та каналізаційні мережі, а в разі промислових стоків - допустима кількість забруднень, а саме: кількість особливо шкідливих для водного середовища сполук, виражена в одиницях маси, що припадає на одиницю використаної сировини, матеріалу, пального або створеного продукту;
- 5) терміни водозабору, водовідведення та скидання стоків для установ, діяльність яких характеризується сезонною зміною;
- 6) встановлення та умови використання водних споруд, залежно від повеней і припливів;
- 7) обов'язки стосовно інших установ, що мають водно-правовий дозвіл, дозвіл на рибальство та для осіб, що наражаються збитки у зв'язку з виконанням даного водно-правового дозволу;
- 8) необхідні заходи, що обмежують негативний вплив на середовище;

- 9) спосіб і термін керування замірами кількості та якості відібраної води, стоків, що скидаються у водойми, ґрунти або каналізаційні мережі чи такі, що їх використовують у сільському господарстві, а також процедури в разі пошкодження вимірювальних пристроїв;
- 10) керування терміновими замірами витрат і рівня дзеркала води у криниці,
- 11) дії у разі пошкодження або припинення діяльності при аварії споруд, суттєвих для виконання дозволу, а також розмір та умови використання води та водних споруд у цих ситуаціях і максимальний, допустимий час тривалості цих умов,
- 12) радіус території, охопленої заборонаю.

У разі потреби у водно-правовому дозволі додатково встановлюється обов'язок:

- 1) проведення замірів якості підземних вод та проточних вод нижче і вище місця скидання стоків, із визначенням частоти і методів цих замірів;
- 2) проведення досліджень стоків, призначених для сільськогосподарського використання, а в обґрунтованих випадках - також досліджень вмісту важких металів у ґрунтах на територіях, що використовують ті стоки в сільському господарстві;
- 3) виконання робіт або залучення коштів на утримання водних споруд, відповідно до отриманої вигоди;
- 4) виконання робіт або залучення коштів, отриманих від реалізації цього дозволу на утримання водойм;
- 5) відкриття *ретенції* через будівництво водних споруд, що служать для даної цілі, або реалізація інших заходів, якщо внаслідок водно-правового дозволу настане зменшення природної або штучної *ретенції* континентальних вод;
- 6) виконання заходів, що слугують зарибненню поверхневих вод або залученню коштів для цих заходів, якщо внаслідок реалізації водно-правового дозволу наступить зменшення популяції риб або буде утруднюватися їх міграція.

На особливе використання води установою, яка здійснює водозабір, а потім скидає стоки у воду чи ґрунт, видається один водно-правовий дозвіл. Водно-правовий дозвіл на особливе використання води є водночас дозволом на виконання водних споруд, без яких неможливий водозабір.

На спільне користування водами кількома установами може бути виданий один водно-правовий дозвіл. Ці установи виступають із проханням про видачу водно-правового дозволу, вказуючи одну з установ як головну. Водні споруди, що служать

для спільного водокористування, отримує головна установа. Фінансові розрахунки (за користування середовищем та грошові адміністративні покарання) між головною установою з рештою установ, що мають спільний водно-правовий дозвіл, урегульовуються контрактом.

Водно-правовий дозвіл видається на підставі заяви, до якої належить додати:

- 1) водно-правовий *акт*, створений в описовій та графічній формі,
- 2) рішення про умови забудови і освоєння території, якщо це вимагається окремими законодавчими актами; якщо такого рішення не треба – виписка і креслення місцевого плану освоєння земель, якщо такий план був зроблений,
- 3) опис проведення запланованої діяльності, зроблений нетехнічною мовою.

Описова частина акта містить:

- 1) назву установи, яка просить видати дозвіл, її адресу,
- 2) уточнення:
  - а) мета і термін, протягом якого установа має намір користуватися водами;
  - б) види вимірювальних пристроїв та навігаційних знаків;
  - в) правовий статус об'єктів власності в радіусі впливу планованого водокористування або планованого використання водних споруд;
  - г) обов'язків того, хто клопоче про видачу дозволу стосовно третіх осіб;
- 3) характеристику вод, що підлягають водно-правовому дозволу;
- 4) наслідки, що виникають з умов водокористування у водному регіоні;
- 5) визначення впливу водного господарювання установи на поверхневі та підземні води;
- 6) дії у разі ушкодження, припинення діяльності внаслідок аварії, як також розмір та умови водокористування та користування водними спорудами в таких ситуаціях.

Графічна частина акта містить:

- 1) план водних споруд, нанесений на топографічну карту території, із зазначеними об'єктами в радіусі впливу, вказаними земельними ділянками та власниками садиб, їхні адреси;
- 2) повздовжні та поперечні профілі водних споруд та русел річок у радіусі впливу цих споруд;
- 3) схема розміщення вимірювальних приладів та навігаційних знаків;
- 4) функціональні або технологічні схеми водних споруд.

Акт, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на водозабір, додатково містить:

- 1) визначення кількості середньодобового забору води з поданням балансу потреби у воді в період дії водно-правового дозволу;
- 2) технічний опис приладів для забору води;
- 3) визначення видів приладів для реєстрації та вимірювання забору води;
- 4) визначення періоду і частоти виконання аналізів забраної води.

Акт, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на скидання стоків у води, ґрунт чи каналізаційні мережі, додатково містить:

- 1) визначення кількості, стану та складу стоків і передбаченого способу та ефекту їх очищення;
- 2) опис обладнання та споруд, для накопичування, очищення та відведення стоків;
- 3) визначення періоду і частоти виконання аналізів стоків та підземних або поверхневих вод вище і нижче місця скидання стоків;
- 4) опис приладів, для реєстрації та виміру кількості, стану і складу стоків;
- 5) опис якості води в місці, куди передбачено скидати стоки;
- 6) інформацію про спосіб використання стокових осадів.

Акт, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на сільськогосподарське використання стоків, додатково містить:

- 1) кількість, стан і вид стоків;
- 2) одиничні порції стоків і терміни їх застосування;
- 3) площі та характеристики ґрунтів, призначених для сільськогосподарського використання стоків.

Акт, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на відпомповування поверхневих вод або на користування водами кількома взаємозалежними установами, додатково містить проект інструкцій щодо освоєння води. *Акт*, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на будівництво водних меліоративних каналів, містить проект інструкцій для обслуговування системи цих каналів.

До *Акта*, на підставі якого видається водно-правовий дозвіл на забір підземних вод та дозвіл на осушення гірничої виробітки або будівельного об'єкта за допомогою вентиляційних шахт, додається гідрогеологічна документація.

Відповідний орган, що видає водно-правовий дозвіл, може відступати від деяких вимог, що стосуються *акта*, за винятком основних вимог, які є обов'язковими для усіх видів *актів*.

Дія водно-правового дозволу закінчується, якщо:

- 1) закінчився термін, на який він був виданий;
- 2) установа відмовилася від права, наданого їй у такому дозволі;
- 3) установа не розпочала встановлювати водні споруди протягом двох років з дня видачі, водно-правового дозволу на встановлення цих споруд.

Дію водно-правового дозволу можна припинити або обмежити без відшкодувань, якщо:

- 1) установа змінює мету та термін водокористування або умови будівництва споруд, встановлені в дозволі;
- 2) водні споруди були встановлені всупереч умовам, визначеним у водно-правовому дозволі або не утримуються у належному стані;
- 3) установа не реалізує зобов'язань стосовно інших установ, що мають водно-правовий дозвіл, які займаються рибальством, та осіб, які терплять збитки або не реалізуються встановлені в дозволі заходи, що обмежують негативний вплив на середовище;
- 4) водні ресурси були зменшені природним способом;
- 5) установа не розпочала у визначений термін користуватися правами, вказаними у водно-правовому дозволі або не користувалася цими правами протягом 2-х років;
- 6) виникли зміни в законодавстві.

Перегляд виконання умов водно-правового дозволу на забір води або скидання стоків у води, ґрунти чи каналізаційні мережі, відповідний орган здійснює кожні 4 роки. У разі існування непередбаченого випадку відповідний відомчий орган може припинити або обмежити дію водно-правового дозволу без відшкодування.

Дію водно-правового дозволу можна припинити або обмежити з відшкодуванням, якщо таке припинення або обмеження є обґрунтовані інтересами населення, охороною середовища або важливими господарськими умовами. Відповідний орган, який відкликає або обмежує водно-правовий дозвіл на законних підставах, видає рішення про величину та спосіб відшкодування, які забезпечує:

- 1) староста з бюджету повіту – якщо відкликання або обмеження обґрунтовані інтересами населення;

- 2) розпорядник (голова) воєводства з бюджету воєводства - якщо відкликання або обмеження обґрунтовано охороною середовища;
- 3) той, хто матиме зиск із відкликання або обмеження водно-правового дозволу – якщо відкликання або обмеження обґрунтоване важливими економічними поглядами.

Відповідним органом для надання водно-правових дозволів є староста, який виконує це завдання, делеговане державною адміністрацією.

Воєвода видає водно-правові дозволи:

- 1) якщо особливе користування водами або будівництво водних споруд пов'язане із заходами, що можуть значно впливати на середовище (для яких обов'язковим є приготування *акта* про вплив заходу на середовище), виникає із законодавства про охорону середовища або якщо таке користування разом з експлуатацією обладнання чи водних споруд на території установ зараховується до таких заходів;
- 2) на будівництво водних споруд, що захищають від повені;
- 3) на перекидання води;
- 4) на скидання у поверхневі води хімічних сполук, що припиняють розвиток водоростей;
- 5) якщо водокористування або будівництво водних споруд відбувається на закритих територіях.

Економічні інструменти водного господарства

Економічними інструментами, що слугують водному господарству, є:

- 1) податок за користування континентальними водними шляхами та водними спорудами, що є власністю держави і встановлені на континентальних поверхневих водах;
- 2) податок за віддані в користування рибальські об'єкти;
- 3) податок за надані для користування підводні ґрунти.

Збори за користування континентальними водними шляхами та водними спорудами, що є власністю держави і встановлені на континентальних поверхневих водах, беруться за:

- 1) навігацію та перевезення людей чи товарів плавальними засобами;
- 2) буксирування або сплав дерева;
- 3) за користування шлюзами або за бремсберг⁴.

---

⁴ Похила поверхня (увага перекладача).

Від сплати податків звільнені:

- 1) спортивно-туристичні човни та інші малі судна (вантажопідйомністю до 15 тонн); звільнення не стосується у випадках платного користування шлюзами або за бремсберг;
- 2) судна власника вод або водних споруд, локалізованих на водах та судна державної гідрологічно-метеорологічної служби;
- 3) судна підрозділів збройних сил, судна відомств внутрішніх справ та рятувальних служб;
- 4) інспекційні судна континентального судноплавства;
- 5) судна Державного і Громадського Рибальського Нагляду;
- 6) судна морських управлінь;
- 7) пороми, що ходять постійними громадськими дорогами.

Податки і збори надходять на спеціальну статтю голови Крайового Управління і використовуються на:

- 1) утримання водного кадастру;
- 2) опрацювання планів управління водними ресурсами;
- 3) відновлення екосистем, що знищені внаслідок неналежної експлуатації водних ресурсів.

Правові аспекти управління відходами в Європейському Союзі

Законодавство, що стосується управління відходами на території ЄС, є досить широке та розлоге. Ступінь складності віддзеркалює розмір проблем, з якими країни-члени ЄС мусять упоратись, управляючи відходами, кількість яких скоро зростає. Усі законодавчі акти Спільноти, присвячені проблематиці відходів, можна поділити на:

- акти, присвячені загальним питанням, що регулюють інституційні рамки; функціональні та загальні принципи;
- акти, присвячені методам переробки та утилізації відходів;
- акти, що регулюють способи та процедури з особливими відходами;
- законодавчі акти, що регулюють транспортування відходів та їхній міжнародний обіг.

Нормативні акти, що стосуються відходів, є досить динамічні. Сьогодні – це кілька десятків актів різного рангу: Директив, розпоряджень, рішень, стратегічних документів і резолюцій.

Політика управління відходами

Як було згадано раніше, нормативно-правові акти, що регулюють управління відходами - це документи, що мають обов'язковий характер: стратегії, політики, резолюції і т.ін.. Останні, не зобов'язуючи безпосередньо, мають першорядне значення у законодавстві про відходи. В них виділені загальні принципи та головні цілі управління відходами, на які посилаються усі законодавчі акти цього напрямку. До основних стратегічних актів належать:

- 1) Стратегії ЄС про управління відходами від 18.09.1989 року,
- 2) Резолюцію Ради від дня 07.05 1990 року та резолюцію Парламенту від 19.02. 1994 року про управління відходами,
- 3) Рапорт Комісії для Парламенту і Ради про політику управління відходами від 08.10.1995 року,
- 4) Резолюцію Ради від дня 24.02.1997 року про стратегію управління відходами.

Крім того, проблематика відходів є вписана в теми Програм Дій, що стосуються довкілля. Перша Програма дій (1973 - 1976) вказувала на обов'язковість прийняття Спільнотою дій у сфері утилізації відходів як важливої проблеми, що спричиняє порушення умов вільної конкуренції. Друга програма дій (1977-1981), подібно як і

Третя (1982 - 1986), розширила проблеми, пов'язані з відходами та боротьбою зі шкідливими наслідками відходів і збереженням природних ресурсів при одночасному управлінні ними. В цих програмах політика управління відходами брала до уваги три аспекти:

- запобігання утворенню відходів;
- переробку та повторне використання відходів;
- безпечну утилізацію решти відходів, що не підлягають переробці й перетворенню.

Такий підхід знайшов підтвердження у Четвертій програмі дій (1987 - 1992), яка особливо наголошувала на потребі дій у сфері “чистих технологій” і “чистих продуктів”. У програмі вказано на обов'язкове вжиття багатосторонніх дій, таких як матеріальне заохочення, проведення інформаційних кампаній та впровадження в життя відповідних правових актів. П'ята програма дій пропагувала виважене управління природними ресурсами та відповідні дії щодо обмеження кількості утворюваних відходів. Сьогодні обов'язковою до виконання є Шоста Програма Дій «Наше майбутнє, наш вибір», що закладає далекосяжні цілі, яких треба досягнути у сфері управління відходами. А саме: обмеження кількості відходів, що потрапляють на складування до 20% відсотків до 2000 року, та до 50% відсотків до 2050 року, пропагування переробки і технологій повторного використання відходів, інвестування у методи проектування та безвідходне виробництво, введення «аналізу циклу життя» і т.д.

Принципи політики управління відходами

Ключовим елементом стратегії управління відходами є управління, що окреслене потоком відходів та ієрархією дій, спрямованих на відходи. Найкращі дії, спрямовані на відходи - **це запобігання їх утворенню або мінімізація обсягів відходів**; далі йде **їх повторне використання**; натомість їхні **утилізація чи знешкодження** трактується як остаточний варіант, котрий належить застосовувати тільки тоді, коли будь-яка інша дія, спрямована на відходи, є неможлива. Управління відходами має підпорядковуватися досягненню високого рівня охорони довкілля, при тому треба зважувати витрати та потенційну користь, а також потреби, пов'язані із функціонуванням спільного ринку.

Методи запобігання утворенню відходів є першочерговим принципом європейської стратегії у сфері відходів. Щоб реалізувати такий принцип, політика накреслює два основні шляхи обмеження утворення відходів. По-перше, запобігання за допомогою технологій. Воно веде до пропагування і впровадження ідеї “чистої продукції”. Результатом удосконалення виробничих процесів, які не збільшують обсягу

забруднень, має бути невелика кількість відходів або цілковита їх відсутність. Такі технології, як звичайно, поліпшують виробничі процеси і збільшують їхню економічну ефективність. Таку ціль можна досягнути самою промисловістю, що має найкращі умови для обмеження кількості та шкідливості відходів, що утворюються під час технологічних процесів. У даному разі завданнями є опрацювання практичних дій, що ведуть до запобігання утворенню відходів, а також популяризації поняття “чиста продукція”.

Другим способом протидії утворенню відходів є запобігання через продукти. Утилізація відходів мусить бути пов’язана з аналізом впливу продуктів на середовище, на час їх придатності і використання. Продукти, що надходять на ринок, не можуть спричиняти збільшення кількості або шкідливості відходів та утворення забруднень. Стосується це всіх фаз “життя продуктів”: створення, користування і кінцевої утилізації. Кампанія на предмет “чистих продуктів” мусить залучати всі зацікавлені суб’єкти, а саме виробників, проєктантів, торгівлю та споживачів. Така програма повинна спиратися на ретельну екологічну інформацію, що стосується характеристики продуктів та їх упакування. Одним з елементів таких кампаній є системи екологічних знаків, які в деяких державах уже застосовуються, а в інших є предметом досліджень і пілотних програм.

Якщо не вдалося запобігти утворенню відходів, то найкращим способом запобігання або зменшення їх негативного впливу на довкілля є переробка або повторне використання. Йдеться про повторне використання відходів у відповідному обігу в господарстві. Переробка та повторне використання відходів може відбуватися різними методами, наприклад регенерацією та пошуком сировини чи енергії іншого виду. Вибір має ґрунтуватися на меті - зменшення кількості відходів і заощадження сировини та енергії. Процедура залежить від проведення допоміжних і рекламних заходів та дій, таких, як, наприклад:

- науково-дослідні роботи, що проводяться у сфері повторних технологій, використання та переробки;
- оптимізація систем збирання та сортування відходів (селективне збирання, електромеханічне сортування і т.ін.),
- зменшення зовнішніх витрат на повторне використання і переробку відходів;
- створення ринків збуту для продуктів, утворених у процесі повторного використання і переробки.

Відходи, які не можна повторно використати у виробництві мусять бути знищені (утилізовані); а це, зрештою, означає їхнє накопичення, це - крайність. Перед тим треба проаналізувати можливість зменшення об'єму чи потенційної шкоди відходів та застосувати фізико-хімічну чи біологічну обробку (нейтралізація, стабілізація, компостування, ферментація і т.ін.). Нагромадження мусить відповідати стислим нормам:

- вибору локалізації;
- побудови об'єкта;
- експлуатації об'єкта;
- попередньої обробки накопичуваних відходів;
- виду прийнятих відходів;
- нагляду після закриття об'єкта;
- рекультивації.

Однією з форм утилізації відходів є спалювання їх, яке можна проводити в чітко окреслений періоді і при строгому дотриманні норм викидів та особливому моніторингу.

Поза особливими рішеннями, політика управління відходами Спільноти впроваджує низку принципів. Вони мають досить загальний характер, тому їхні застосування та інтерпретація залишають державам-членам ЄС велику свободу дій. Ключовими питаннями є:

- повернення до принципів сталого розвитку;
- узгодженість з принципом “той хто забруднює – той платить” і впровадження нових фінансових інструментів. Витрати на утилізацію відходів залежать безпосередньо від норм і положень, що окреслюють конструкцію і експлуатацію установки, а також від типу установки та від значної кількості зовнішніх факторів, таких як ціна ґрунту та суспільні витрати; а також від узгодження типу установки: спалювальні, поверхневого накопичення чи іншого виду установки для обробки відходів;
- Вказівка на роль еко-аудитів і екологічних балансів та аналізу циклів життя. Ці питання реалізуються у рамках програм пропагування систем управління довкіллям, добровільно впроваджених підприємствами та організаціями, що спираються на норму ISO 14001. Цьому служать

насамперед Розпорядження № 761/2001 Європейського Парламенту і Ради від 19 березня 2001 року про можливість добровільної участі організацій в Системі Еко-Управління та Аудитів ЄС⁵. Згідно з його положеннями, у системі можуть брати участь не тільки господарські чи промислові одиниці, й також інші одиниці, зокрема адміністративні органи, навчальні пункти, установи послуг тощо, позаяк і вони впливають у будь-який спосіб на довкілля.

- визнана потреба пропагування продуктів, здатних до повторного використання та переробки. Суспільні замовлення є великим сектором, який може відігравати в цій справі ключову і провідну ролі. Допускається внесення екологічних вимог до специфіки замовлень у спосіб, який нікого не дискримінує.
- визнана роль планування на період управління відходами.

На підставі окресленої політики створено цілу систему управління відходами у країнах-членах ЄС на національному, регіональному та місцевому рівнях. Законодавчі акти дали також підставу для організації відповідної інфраструктури, що створює можливість безпечного збирання, сортування, транспортування, переробки, пошуку матеріалів, та енергії з відходів та знешкодження утворюваних відходів. Цілість правової системи регулює проблему управління відходами у сфері:

- єдиних технологій та впровадження єдиної системи класифікації відходів і технологічних процесів ;
- впровадження основних правових інструментів – планів і дозволів;
- накладання обов'язків, пов'язаних з управлінням відходами (складування, спалювання);
- накладання обов'язків, пов'язаних з особливими видами відходів (небезпечні, упаковки, батареї, мазути та оливи і т.ін.).

Головна Директива

Директива Ради **75/442/EWG про відходи** визначає правові рамки й уточнює основні принципи управління відходами в Європейському Союзі.

---

⁵ Eco Management and Audit Scheme (EMAS).

Директива вводить єдині визначення термінів “відходи”, “пошук” “утилізація” і т.ін. Під поняттям відходу розуміється “кожна субстанція чи предмет, у категоріях, визначених в додатку I, яких власник позбувається, хоче позбутися, або мусить позбутися відповідно до чинного законодавства”. Додаток I визначає такі категорії відходів:

- промислові та харчові рештки;
- продукти, які не відповідають вимогам;
- продукти, для яких кінчився термін придатності;
- предмети, які не придатні для використання (наприклад, вживані батарейки, використані каталізатори і т.ін.);
- відходи виробництва (наприклад, шлаки, рештки після дистиляції і т.ін.);
- рештки від видобутку і переробки сировини (наприклад, гірничі шлаки, важкі оливи з нафтових полів і т.ін.);
- продукти, для яких власник не знаходить подальшого застосування (наприклад, відходи сільського господарства, підсобних господарств, відходи організацій, торгових яток, магазинів і т.ін.);
- інше.

Загалом Директива перелічує 16 категорій відходів. На підставі цього пояснення Комісія підготувала так званий **Європейський каталог Відходів** (рішення 94/3/EWG, найновіша версія – рішення 2000/532/EWG з поправками, що внесені рішеннями 2001/118; 2001/119 та 2001/573).

Додаток ІА до Директиви окреслює діяльність, пов’язану із знешкодженням відходів (15 позицій). Це:

- накопичення над- і до рівня (наприклад, засипання заглибин у ґрунті і т.ін.);
- обробка у ґрунті (наприклад, біодеградація рідких або шлакових відходів і т.ін.);
- глибоке вприскування (наприклад, вприскування відходів, які можна помпувати, до криниць, у соляні шахти або природні порожнини і т.ін.);
- *ретенція* поверхнева (наприклад, накопичення рідких відходів у долинах, збірниках або лагунах і т.ін.);
- скидання постійних відходів у води, за винятком морів/океанів;
- скидання у моря/океани, при тому накопичення їх на дні морів/океанів;
- спалювання на суші;
- спалювання на морі;

- постійне зберігання (наприклад, складання ємностей у шахти і т.ін.);
- інше.

Додаток ІІВ перелічує застосування методів використання відходів (13 способів повторного використання). Наприклад:

- регенерація розчинників;
- переробка органічних сполук, металів і сполук металів, інших неорганічних сполук;
- регенерація кислот або лугів;
- регенерація складників, що їх застосовують для усунення забруднень;
- регенерація складників із каталізаторів;
- повторна рафінація олив або інші способи повторного використання олив;
- використання відходів як палива чи іншого джерела виробництва енергії;
- розчинення на поверхні землі, що приносить користь сільському господарству або позитивні екологічні зміни, у тому числі: компостування та інші процеси біологічного перетворення.

Перелічені раніше способи повторного використання мають застосовуватися без загрози здоров'ю людини і без застосування процесів чи методів, які можуть зашкодити довкіллю. Директива не регулює способів та процедури утилізації таких видів відходів:

- газові забруднення атмосфери, які охоплені іншими правовими актами;
- радіоактивні відходи;
- відходи, утворені в наслідок дослідницьких робіт, видобутку, переробки і зберігання мінеральної сировини та експлуатації каменоломні;
- останки тварин та такі відходи сільськогосподарського походження, як тваринні рештки та інші природні небезпечні органічні субстанції;
- стоки, за винятком рідких відходів;
- знешкоджені вибухові матеріали.

Крім визначення понять, Директива визначає дозволений обсяг процедури дій з відходами, вказує на обов'язок впровадження системи дозволів, а також обов'язковість планування в управлінні відходами.

Країни-члени ЄС повинні запобігати утворенню відходів, обмежувати кількість утворюваних відходів і зменшувати їхній шкідливий вплив на середовище через пропагування чистих технологій, удосконалення виробничих процесів і технологій

знешкодження відходів. Країни-члени ЄС реалізують відповідні заходи для запобігання виникненню відходів або зменшення їх кількості, а при утворенні відходів - зменшення їх шкоди, переважно через: розвиток чистих технологій із заощадженням природних ресурсів та відповідного проектування і технічної обробки сировини. Країни-члени ЄС зобов'язані запевнити відповідне повернення матеріалів із відходів та їхню повторну переробку, повторне використання, регенерацію, використання відходів як джерела енергії. Країни Спільноти зобов'язані заборонити викиди і неконтрольоване збування відходів, ліквідацію “диких сміттєзвалищ”.

Директива наказує утворити мережі установ для утилізації відходів, технології яких узгоджуються з найкращими доступними технологіями. Передбачається досягнути на території Спільноти певної економічної незалежності в обсязі утилізації відходів. Принциповою є утилізація відходів поблизу джерела їх утворення. Це має запобігати необґрунтованому транспортуванню відходів. Передбачено, щоб країни-члени ЄС розв'язували проблеми відходів власними силами.

Держави Спільноти повинні вести нагляд за управлінням відходами на державному рівні. Державні органи зобов'язані опрацювати програму управління відходами. Програми стосуються:

- типу, кількості та походження відходів, які належить повторно використовувати або утилізувати;
- загальних технічних вимог;
- усіх додаткових визначень, що стосуються окремих відходів;
- відповідних місць або засобів утилізації.

Такі програми можуть, як приклад, об'єднувати:

- фізичних або юридичних осіб, яким довірили управління відходами;
- оціночні витрати заходів, що пов'язані повторним використанням або утилізацією;
- відповідні заходи, що реалізовані для підтримки раціонального збирання, сортування і переробки відходів.

Відповідно того, хто є власником відходів, Директива зобов'язує передати відходи приватному чи громадському збирачеві або підприємству, що проводить знешкодження або переробку. Директива не відкидає також самостійної переробки чи утилізації відходів.

Згідно з положеннями Директиви, влада зобов'язана встановити процедуру видачі дозволів на проведення діяльності у сфері утилізації чи повторного використання відходів. Дозвіл має охоплювати:

- вид та кількість відходів;
- технічні вимоги;
- джерела безпеки, які треба передбачити;
- місця утилізації;
- методи обробки.

Дозвіл може бути виданий на встановлений термін, може бути продовжений. У видачі дозволу можна відмовити через обґрунтовані причини або якщо вказаний метод утилізації є неприйнятний з погляду охорони довкілля. Дозвіл є рішенням, яке уточнює обов'язки власника.

Підприємства, які отримали дозвіл, зобов'язані вести реєстр відходів. Реєстр має бути доступний для органів влади. Натомість установи, які не мусять отримувати дозвіл, повинні зареєструватися у відповідних крайових органах влади задля гарантій того, що управління відходами провадиться згідно з правилами, окресленими в Директиві. Обов'язком органів влади є проведення такого контролювання.

У сфері управління відходами Директива реалізує принцип “той, хто забруднює – той платить”. Витрати на утилізацію відходів покривають теперішній і попередній власники відходів або виробники продукту.

Крім Директиви 75/442/EWG про відходів, основою законодавчої бази країн-членів ЄС у цій сфері є також Директива Ради **91/689/EWG про небезпечні відходи**. Ця Директива – має на меті зближення правових актів держав Спільноти у справі контролю за управлінням небезпечними відходами. Вона оперта на обґрунтованих вимогах головної Директиви про відходи і вносить певні детальні вимоги, що стосуються небезпечних відходів, а саме: вносить визначення небезпечних відходів. Відходи вважаються небезпечними, якщо вони виникли у визначеному місці, містять визначені небезпечні сполуки, вказані їхні властивості і є висновок про їхню безпеку. У розумінні Директиви небезпечні відходи - це ті, що:

- визначені у списку, опрацьованому Європейською Комісією;
- всі інші, для яких державами-членами ЄС визначено будь-яку із характеристик, окреслену Директивою як небезпечну;

- список небезпечних відходів, зроблений на підставі додатків до Директиви, що описують категорію відходів (наприклад, пил, стоки, шлаки, оливи тощо) – Додаток I (A і B);
- небезпечні складники відходів (наприклад, хлориди, вуглеводи, ртуть, оливи тощо)- Додаток II;
- характеристики, що свідчать про небезпеку відходу (наприклад, вибухові, їдкі, канцерогени, токсичні і т.ін.) Додаток III.

Про те, чи даний вид відходів визнаний небезпечним, свідчить набір характеристик із відповідних списків. Наприклад, канцерогенний пил, що містить свинець. На підставі вищевказаних записів Європейська Комісія приготувала **список небезпечних відходів** (рішення Комісії 94/904/WE, актуальний список – рішення 2000/532/WE з поправками 2001/118, 2001/119/; 2001/573). Цей список охоплює відходи, вказані в Європейському Каталозі Відходів як небезпечні. Крім тієї стислої і твердої кваліфікації, власникові відходів надається можливість показати, що вміщені у списку відходи не є небезпечним, тому що не відповідають характеристиці з Додатку III.

Директива визначає обов'язки та обмеження для власників небезпечних відходів. Зокрема, заборонено змішувати між собою різні категорії небезпечних відходів, запроваджено обов'язкову реєстрацію небезпечних відходів їхніми власниками, під час перевезення відходів неодмінно треба мати супроводжувальний лист, копія якого повертається до власника як підтвердження їхньої утилізації. Обов'язок ідентифікації і реєстрації стосується місць збирання відходів. Небезпечні відходи мусять бути упаковані й помічені знаками згідно з міжнародними нормами і нормами ЄС.

Директива впроваджує суворіші, ніж для звичайних відходів, процедури видачі дозволів та контролю установ і підприємств - виробників небезпечних відходів, ведення реєстру небезпечних відходів.

Директива накладає на органи самоврядування обов'язок опрацювати програми для небезпечних відходів як частину загальних програм, що опрацьовуються на підставі головної Директиви.

Крім правового регулювання, що стосується небезпечних відходів, функціонує також група Директив, окреслених як Директиви про спеціальні відходи. Ними є:

- **відходи нафтопродуктів;**
- **відходи з промислового двоокису титану;**
- **стокові осади;**

- **батареї та акумулятори;**
- **PCB і PCT;**
- **відходи тари.**

Подальшими важливими правовими актами Спільноти у сфері управління відходами є Директиви, присвячені переробці та утилізації осадів. Вимоги до знешкодження відходів та їх складування містить **Директива про складування відходів 1999/31/WE**. Вона має на меті - суворими експлуатаційними й технічними вимогами зменшити або запобігти впливу складників на довкілля. Положення Директиви спонукають насамперед до:

- встановлення правил розміщення відходів на складах і вимог, що стосуються їх переробки;
- створення системи дозволів на функціонування складів;
- окреслення обов'язків оператора складу.

Спалювання відходів регулюється кількома правовими актами, проте найбільше значення має **Директива про спалювання відходів 2000/76/WE**, яка наприкінці 2005 року змінить теперішні Директиви про спалювання комунальних відходів (89/369/EWG і 89/429/EWG) і про спалювання небезпечних відходів (94/67/WE). Головним на меті ця Директива має запобігання або мінімізацію негативного впливу котелень на довкілля і здоров'я людей.

Представлені раніше акти становлять основу системи управління відходами у країнах-членах ЄС. Ці нормативні акти мають бути інструментом у боротьбі зі зростаючим на європейському континенті об'ємом відходів. Про те, чи даний інструмент активно використовується, вирішують окремі держави через впровадження і застосування внутрішніх нормативно-правових актів. Додамо, що процес гармонізації законодавства ЄС триває і сьогодні. В найближчому майбутньому треба сподіватися новіших та кращих законодавчих актів.

Основні правові аспекти управління відходами в органах місцевого самоврядування Польщі

Закон від 27 квітня 2001 року “Про відходи”, який діє з 1 жовтня 2001 року, встановлює правила поведінки з відходами у спосіб, який забезпечує охорону життя і здоров’я людей та охорону довкілля. Вони узгоджені з правилами сталого розвитку, а зокрема правилами запобігання утворенню чи обмеження кількості відходів та їхнього негативного впливу на середовище, а також повторного використання для обігу або знешкодження відходів.

Закон встановлює основні правила управління відходами:

- 1) запобігання утворенню відходів або обмеження їхньої кількості; запобігання їх негативному впливу на довкілля у процесі виробництва товарів, під час та після їх використання;
- 2) гарантувати відповідно до правил охорони довкілля повторне використання відходів, якщо не вдалося запобігти їх утворенню;
- 3) гарантувати відповідно до правил охорони середовища знешкодження відходів, утворення яких є неминучим або котрих не можна повторно використовувати.

Заборонено поводитися з відходами у спосіб, що суперечить нормам закону та принципам охорони довкілля. Відходи належить збирати в селективний спосіб, насамперед піддавати повторному використанню або знешкодженню у місці їх утворення. Відходи, які не вдалося повторно використати, мають бути знешкоджені. Складувати можна лише ті відходи, яких з технологічних причин не вдається знешкодити інакшим способом або знешкодження котрих було необґрунтоване з екологічних чи економічних причин.

Основні визначення

Ø виробник відходів –кожен, хто у процесі виробничої або господарської діяльності причетний до утворення відходів, а також той, хто проводить попередню переробку, змішування чи інші дії, що змінюють тип або склад цих відходів. Виробником відходів є також той, хто надає послуги у сфері будівництва, розбирання і ремонту об’єктів, чищення та прибирання споруд, поточного і капітального ремонту внаслідок цієї діяльності утворює відходи. Виробником відходів є будь-який суб’єкт, котрий надає послуги.

Ø власником відходів є кожен, хто фактично володіє відходами (виробник відходів, інша фізична, юридична особа або організаційна одиниця). Допускається, що той, хто володіє земельною ділянкою, є власником відходів, на цій ділянці;

- Ø **управління відходами** – збирання, транспортування, повторне використання і знешкодження відходів, у тому числі й нагляд за полігонами для знешкодження відходів;
- Ø **збирання відходів** – операції з відходами, особливо збирання у збірники, сортування, зберігання відходів, які робляться для підготовки відходів до транспортування до місць повторного використання або знешкодження;
- Ø **використання** – операції, що не створюють загрози людському життю або середовищу, полягають у використанні у виробництві відходів або частково, або їхніх частин, а також одержані з відходів сполук, матеріалів чи енергії;
- Ø **рециклінг** – повторне використання (або переробка) сполук чи матеріалів, що містяться у відходах виробничого процесу, для використання сполук або матеріалів першого чи іншого призначення. Є також органічний *рециклінг*, за винятком використання енергії;
- Ø **знешкодження відходів** – піддавання відходів процесам біологічного, фізичного або хімічного перетворення для доведення їх до стану, який не створює загрози для життя і здоров'я людей або для середовища,
- Ø **накопичення відходів** – тимчасове зберігання або нагромадження відходів для їх транспортування, повторного використання або знешкодження,
- Ø **склад відходів** – це будівельний об'єкт, призначений для складування відходів,
- Ø **спалювання відходів** – установки, в яких відбувається процес термічного перетворення відходів для їх знешкодження.

Відповідальні органи у справах управління відходами.

- ⇒ **Війт, бургомістр, президент міста** – орган, що висловлює свою думку, приймає рішення у період управління комунальними відходами.
- ⇒ **Воєвода** – орган, що приймає рішення стосовно заходів, які можуть значно впливати на довкілля;
- ⇒ **Староста** – орган, що приймає рішення для решти заходів,
- ⇒ **Колегіум Самоврядування з питань Відкликань** – орган, що займається відкликаннями.

Види адміністративних рішень у сфері управління відходами

- Ø дозвіл на створення відходів,

- Ø рішення, що затверджує програму управління відходами,
- Ø згода на транспортування відходів,
- Ø згода на збирання відходів,
- Ø згода на використання відходів,
- Ø згода на знешкодження відходів,
- Ø дозвіл на будівництво складу відходів,
- Ø рішення, що затверджує інструкцію по експлуатації складу відходів,
- Ø дозвіл на користування складом відходів,
- Ø дозвіл на закриття складу відходів.

Обов'язки виробників відходів

Виробник відходів повинен:

- 1) отримати дозвіл на створення відходів, що утворюються у зв'язку з експлуатацією установок, якщо об'єм утворюваних відходів більше, ніж 1 мг небезпечних відходів або більше 5 тис. мг інших відходів, на рік.
- 2) отримати рішення, що затверджує програму управління небезпечними відходами, якщо утворюються небезпечні відходи в кількості більше 0,1 мг на рік,
- 3) надати інформацію про утворювані відходи та про способи управління утворюваними відходами, якщо утворюються до 0,1 мг на рік небезпечних відходів або більше 5 мг інших,

Подання про видачу дозволу на створення відходів, рішення, які затверджують програми управління небезпечними відходами, та інформація про утворювані відходи та про способи управління утвореними відходами, повинна містити:

- 1) перелік видів відходів, передбачених для утворення,
- 2) окреслення кількості відходів конкретних видів, передбачених для утворення протягом року,
- 3) способи запобігання утворенню відходів або обмеження кількості відходів та їх негативного впливу на довкілля,
- 4) детальний опис способів управління відходами, враховуючи збирання, транспортування, використання або знешкодження відходів,
- 5) рекомендоване місце і спосіб зберігання відходів,
- 6) термін ведення діяльності, пов'язаної з утворенням відходів.

Виробник відходів може доручити виконання обов'язків управління відходами іншому власникові відходів. Відходи можна передавати лише суб'єктам, які отримали дозвіл старости або воєводи на управління відходами, хіба що така діяльність не

потребує отримання дозволу. Відповідальність за дії, охоплені цим дозволом, переноситься з виробника на подальшого власника відходів.

Власник відходів може передати окремі види відходів для їх використання фізичній особі або адміністративній одиниці, які не є підприємцями, на їх особисті потреби, якщо така діяльність не потребує дозволу використання відходів.

Обов'язки власників відходів

Власник відходів повинен:

- 1) отримати дозвіл на проведення діяльності, спрямованої на збирання або транспортування відходів;
- 2) отримати дозвіл на проведення діяльності, спрямованої на використання або знешкодження відходів.

Прохання про надання дозволу на проведення діяльності, спрямованої на збирання і транспортування відходів, має містити:

- 1) перелік видів відходів, передбачених для збирання чи транспортування;
- 2) визначення сфери проведення діяльності;
- 3) порада щодо місця і способу зберігання відходів;
- 4) порада щодо способу і джерел транспортування відходів;
- 5) представлення технічних та організаційних можливостей, що дають змогу належно виконувати діяльність, спрямовану на збирання чи транспортування відходів;
- 6) передбачений період виконання діяльності у сфері збирання чи транспортування відходів.

Подання про видачу дозволу на проведення діяльності, спрямованої на повторне використання або знешкодження відходів, повинно містити:

- 1) перелік видів відходів, передбачених для використання або знешкодження;
- 2) вказати кількість відходів окремих видів, що підлягають використанню або знешкодженню протягом року;
- 3) визначити місця проведення діяльності, спрямованої на використання або знешкодження відходів;
- 4) рекомендовані місця і способи зберігання відходів;
- 5) детальний опис застосовуваних методів використання або знешкодження відходів;

- б) представлення технічних та організаційних можливостей, що дають можливість належно використовувати або знешкоджувати відходи з детальним урахуванням кваліфікації персоналу або перенавчання працівників, а також кількості та якості наявних установок, споруд, що відповідають вимогам охорони довкілля;
- 7) передбачений період виконання діяльності, спрямованої на використання або знешкодження відходів.

Якщо власник відходів, який отримав дозвіл на проведення діяльності повторного використання або знешкодження, збирання або транспортування відходів, порушує законодавчі акти або діє невідповідно до виданого дозволу, староста або воєвода закликає його негайно припинити порушення. У разі, коли власник відходів, незважаючи на це, продовжує порушувати законодавчі акти, староста або воєвода припиняє дію виданого дозволу своїм рішенням без відшкодування. Відкликання такого дозволу стає основою до припинення діяльності, описаної у дозволі.

Виробник відходів може одночасно провадити збирання, транспортування, використання або знешкодження відходів. У заяві про надання дозволу на утворення відходів або в рішенні, що затверджує програму управління небезпечними відходами, виробник бере до уваги також вимоги, передбачені поданням.

Виробник і власник відходів зобов'язані проводити кількісну та якісну їх оцінку згідно з прийнятим каталогом відходів і списком небезпечних відходів. Обов'язок проведення оцінки не стосується фізичних осіб та адміністративних одиниць, які не є підприємцями або котрі використовують відходи на власні потреби.

Оцінка проводиться із застосуванням таких документів оцінки відходів:

- 1) картки оцінки відходів, яка ведеться для кожного виду відходів окремо;
- 2) картки передачі відходів.

Власник відходів, який приймає відходи від іншого власника, повинен підтвердити прийняття відходів на картці відходів, виготовленій власником, який передає відходи. Картку переказу відходу виготовляють у двох примірниках, по одному для кожного з власників. Документи, виготовлені на потреби споживача, зберігаються протягом 5 років.

Розпорядження Міністра Середовища від 27 вересня 2001 року, яке діє з 1 січня 2002 року, містить каталог відходів і список небезпечних відходів. Каталог містить понад 1000 видів небезпечних відходів (позначених зірочкою) та інших відходів, які поділені залежно від джерела їх утворення на 20 груп (а ті, своєю чергою - на підгрупи і види відходів).

лише суб'єктам

Зберігання відходів

Виробник і власник відходів можуть зберігати відходи на території, на яку мають право власності (акт власності, договір оренди або тимчасового користування).

Відходи, призначені для використання або знешкодження, за винятком складування, можуть зберігатися, якщо їхнє зберігання виникає з технологічних або організаційних процесів і не перевищує термінів зберігання, обґрунтованих застосуванням цих процесів, але не довше, ніж 3 роки. Відходи, призначені для використання або знешкодження, можуть зберігатися лише для збирання відповідної кількості цих відходів для транспортування на склад відходів не довше, ніж 1 рік. Терміни зберігання відходів обчислюються разом з усіма подальшими власниками цих відходів.

Визначення місця і способу зберігання відходів міститься у:

1. дозволі на утворення відходів;
2. рішенні, яке затверджує програму управління небезпечними відходами;
3. інформації про утворення відходів та про способи управління утвореними відходами;
4. згоді на проведення діяльності, спрямованої на збирання або транспортування відходів;
5. згоді на проведення діяльності, спрямованої на використання або знешкодження відходів.

У разі, коли зберігання відходів відбувається у місці, не призначеному для їх складування або зберігання, в'їт, президент міста чи бургомістр своїм рішенням наказує власникові відходів прибрати відходи з цих місць, вказуючи спосіб виконання цього рішення. Таке рішення видається без консультування з радою.

Накопичення відходів

Відходи перед вміщенням їх на складах належить піддавати процесам фізичної, хімічної або біологічної обробки та сортуванню маючи на меті обмеження загрози для життя і здоров'я людей або довкілля. При накопиченні повинні обмежуватися їхні кількість або об'ємність.

Відходи треба накопичувати селективним способом. Допускається накопичення окремих видів відходів із неселективним способом (змішуванням), якщо внаслідок такого накопичення не посилюється негативний вплив цих відходів на середовище.

Закон “Про відходи” виділяє такі типи складів відходів:

- ⇒ склад небезпечних відходів;
- ⇒ склад будь-яких відходів;
- ⇒ склад відходів інших, ніж небезпечні чи будь-які.

Визначення локалізації, будівництва, експлуатації і закриття складу відходів характеризується досить складною процедурою, поділеною на такі етапи:

- Ø рішення про умови забудови і освоєння території для складування відходів;
- Ø дозвіл на будівництво складу відходів;
- Ø рішення, що затверджує інструкцію експлуатації складу відходів;
- Ø дозвіл на користування складом відходів;
- Ø дозвіл на закриття складу відходів.

Першим етапом є підписання вїтом, бургомїстром або президентом міста рішення про умови забудови й освоєння території для накопичення відходів. Видача цього рішення може залежати від представлення інвестором експертизи про можливість використання або знешкодження відходів іншим способом, ніж накопичення.

Воевода чи староста видає дозвіл на будівництво полігону відходів на прохання інвестора. Прохання, крім документів, що потрібні на будівництві, повинно додатково містити:

- 1) ім'я, прізвище та адресу проживання чи назву заявника та керуючого складом відходів (якщо це різні суб'єкти) адресу полігону відходів;
- 2) види відходів, які передбачено зберігати на цьому полігоні;
- 3) передбачену річну і повну кількість накопичуваних відходів та ємність полігону відходів;
- 4) опис території полігону відходів і детальну його геологічну та гідрогеологічну характеристику;
- 5) опис способів запобігання забрудненню довкілля або обмеження кількості відходів та їх негативного впливу на довкілля;
- 6) план, що стосується експлуатації, управління і моніторингу полігону відходів;
- 7) план, що стосується закриття та післяексплуатаційних дій;

- 8) способи запобігання аваріям, дії у випадках, коли вони виникають;
- 9) кваліфікації планованого до залучення персоналу;
- 10) пропоновану величину і форму страхових відшкодувань.

Подальшою дією є отримання дозволу на експлуатацію полігону відходів, який видається після затвердження інструкції експлуатації полігону відходів та після проведення контролю воєводським інспектором охорони довкілля.

Прохання про затвердження інструкції експлуатації полігону відходів має містити:

- 1) ім'я, прізвище та адресу проживання чи назву і місце перебування заявника та керуючого полігоном відходів, якщо це різні суб'єкти, та адресу полігону відходів;
- 2) визначення типу полігону відходів;
- 3) визначити, чи на цьому полігоні, якщо це не склад небезпечних відходів, залишилися відокремлені підрозділи, на яких мають накопичуватися окремі види небезпечних відходів;
- 4) види відходів, призначених для накопичення на цьому полігоні;
- 5) вказати кваліфікації керівника і працівників полігону відходів;
- 6) перелік технічних засобів, потрібних для правильного функціонування полігону відходів, (наприклад, компактор, зіштовхувач, вага, дезінфекційний басейн, засоби транспорту);
- 7) перелік контрольно-вимірювальної апаратури разом зі схемою розміщення пунктів вимірів;
- 8) характеристика способу нагромадження окремих видів відходів;
- 9) характеристика виду й товщини застосованого ізоляційного шару;
- 10) встановлення режиму роботи полігону;
- 11) вказати способи захисту полігону відходів від доступу некомпетентних осіб;
- 12) встановлення процедури прийняття відходів полігоном;
- 13) визначення способів і частоти проведення досліджень;
- 14) визначення способів ведення документації, що стосується експлуатації полігону відходів.

За накопичення відходів без отримання рішення, що затверджує інструкцію експлуатації полігону відходів, керівник полігону зобов'язаний сплатити штраф - 0,05 одиничної ставки плати за розміщення відходів на полігон за кожен добу складування.

Це болюча економічна санкція, що має на меті легалізацію багатьох полігонів, які функціонують без дозволів.

Закриття полігону відходів або виділеної його частини потребує згоди старости або воєводи. Згода видається після проведення контролю полігону відходів воєводським інспектором охорони довкілля.

Керівник полігону визначає технічні способи закриття полігону відходів чи його виділеної частини та графік дій, пов'язаних із рекультивацією полігону відходів. Після виконання обов'язків, визначених у рішенні на закриття полігону відходів, керівник полігону може подати заяву про ухилення від обов'язку встановленого страхування від відшкодувань.

У разі нового капітального будівництва ця процедура є чітко окреслена й довготривала. Вона веде до безпечного будівництва, експлуатації і закриття полігону відходів. Складнішою є легалізація існуючих полігонів, що виникли без дозволу. Колись для таких полігонів не були встановлені всі небезпеки для життя, здоров'я людей або довкілля.

Польське законодавство забороняє накопичення відходів:

- 1) у рідкому стані, в тому числі й відходів, що містять воду в кількості 95% відсотків усієї маси, за винятком шлаків;
- 2) з вибуховими властивостями, їдких, окислювальних, легкозаймистих;
- 3) заборонених медичних і ветеринарних сполук, утворених унаслідок науково-дослідних робіт, дидактичної діяльності, які не ідентифіковані або є нові, і вплив котрих на середовище невідомий;
- 4) шини та їх частини, за винятком велосипедних шин і шин із зовнішнім діаметром більшим ніж 1.400 мм;
- 5) у континентальних поверхневих і підземних водах;
- 6) у польських морських водах;
- 7) у випадках, визначених в окремих правових актах.

Заборонено змішування або виготовлення змішаних між собою відходів, чи змішаних з іншими речовинами для досягнення критеріїв допуску відходів до зберігання на полігонах відходів.

Керівник полігону має багато обов'язків, що зумовлюють правильне функціонування об'єкта. Керівник повинен:

- 1) встановити кількість відходів перед їх прийняттям на полігон;

- 2) перевірити відповідність відходів, що їх приймає полігон, із даними, які містяться у картці передачі відходів;
- 3) забезпечити селективне нагромадження відходів, маючи на увазі уникнення шкідливих для середовища реакцій між складниками цих відходів, можливість дальшого їх використання та рекультивації і нове освоєння території полігону відходів;
- 4) утримувати й експлуатувати полігон відходів у спосіб, який забезпечує правильне функціонування технічних споруд, що становлять обладнання полігону відходів та дотримання санітарних вимог, безпеки і гігієни праці, протипожежних, а також правил охорони середовища, згідно із затвердженою інструкцією експлуатації полігонів відходів;
- 5) відмовити у прийнятті відходів на полігон, складування яких не відповідає документам чи дозволу на накопичення небезпечних відходів на виділеній частині іншого полігону відходів, або дозволу на використання чи знешкодження відходів, і негайно повідомити про це воєводського інспектора охорони середовища;
- 6) повідомити орган, який видав дозвіл на користування складом відходів, та воєводського інспектора охорони довкілля про закінчення експлуатації і виконання рекультиваційних робіт;
- 7) моніторингувати склад відходів перед початком, у тракті й після закінчення експлуатації полігону та щорічно надавати отримані результати воєводському інспекторові охорони довкілля у термін до кінця першого кварталу наступного за звітним року;
- 8) негайно повідомити воєводського інспектора охорони середовища про утворенні зміни параметрів, за якими велися спостереження, що вказують на можливість виникнення небезпеки для довкілля.

Ціна за прийняття відходів до складування повинна відображати витрати на будівництво, експлуатацію, закриття, рекультивацію, моніторинг і нагляд за полігоном відходів.

Технічна переробка відходів

Технічна переробка відходів може здійснюватися в:

- ⇒ установках для спалювання комунальних відходів;
- ⇒ установках для спалювання відходів інших, ніж небезпечні й комунальні.

Ці установки мають бути спроектовані, збудовані, обладнані й використані у спосіб, що відповідає такому технічному рівню переробки, при якому небезпека для життя, здоров'я людей або довкілля спричинена речовинами, що утворені внаслідок технічної переробки (рештки термічної переробки відходів), будуть мінімальними.

Допускається термічна переробка небезпечних відходів в установках спалювання відходів інших, ніж небезпечні та комунальні, за умови дотримання вимог, що передбачені для установок спалювання небезпечних відходів. Можлива технічна переробка відходів інших, ніж небезпечні в інших установках, проте це повинні бути конкретно визначені види установок і споруд.

Керівник установкою для спалювання небезпечних відходів перед прийняттям відходів для їх технічної переробки повинен:

- 1) ознайомитися з їх, виданим власником відходів описом, який має охоплювати:
  - а) фізичний та хімічний склад небезпечних відходів і необхідну інформацію для виконання оцінки придатності небезпечних відходів до процесу технічної переробки;
  - б) властивості небезпечних відходів;
  - в) перелік субстанцій, з якими ці відходи не можуть бути з'єднані для їх спільної термічної переробки;
  - г) необхідний захист, пов'язаний з обробкою цих відходів;
- 2) визначити кількість відходів;
- 3) переконатися у відповідності прийнятих відходів з відомостями, що містяться у картці передачі відходів;
- 4) відбирати проби перед розпакуванням відходів для порівняння відповідного фізичного і хімічного складу та властивостей відходів з описом, про який йшлося у п.1. Ця вимога не стосується медичних і ветеринарних відходів;
- 5) зберігати проби не менше 1 місяця після термічної переробки цих відходів;

Крім того, керівник установки для спалювання небезпечних відходів повинен:

- 1) аналізувати фізичні і хімічні властивості відходів, що виникли внаслідок термічної переробки відходів, зокрема розчинених фракцій важких металів;
- 2) транспортувати та зберігати пилоподібні відходи, що виникли внаслідок термічної переробки відходів у закритих ємностях;

3) визначити безпечну трасу перевезення відходів, що виникли внаслідок термічної переробки відходів, якщо цих відходів не вдалося перетворити або знешкодити в місцях їх виникнення.

Керівник установки для спалювання комунальних відходів або установки для спалювання відходів інших, ніж небезпечні й комунальні, перед прийняттям відходів для їх термічної переробки повинен:

- 1) визначити кількість відходів,
- 2) переконатися у відповідності прийнятих відходів з даними, що містяться у картці передачі відходів,

У разі невиконання обов'язків керівником установки для спалювання відходів, воєvodський інспектор охорони довкілля може видати рішення про припинення діяльності в галузі термічної переробки відходів. Рішення про припинення діяльності видається на воєvodському рівні, беручи до уваги потребу безпеки для довкілля.

В обґрунтованих випадках на прохання керівника установки для спалювання відходів, воєvodський інспектор охорони довкілля може встановити термін усунення несправедливостей, а в разі їх не усунення їх у визначений термін – припинити діяльність установки для спалювання відходів. Власник або інший суб'єкт, який володіє установкою для спалювання, повинен залучити до роботи керівника установки для спалювання відходів того, хто має свідоцтво, яке підтверджує його кваліфікацію у сфері управління відходами.

Керівником установки для спалювання відходів може бути особа, яка має свідоцтво, що підтверджує її кваліфікацію у сфері управління відходами. Свідоцтво, що підтверджує кваліфікацію у сфері управління відходами, видає воєвода, після складання особою екзамену з управління відходами.

Управління комунальними відходами у гмінах

Закон від 13 вересня 1996 року “Про дотримання чистоти і порядку в гмінах”, зі змінами від 7 лютого 2003 року визначає завдання гміни і обов'язки власників нерухомостей, що стосуються дотримання чистоти і порядку.

Обов'язки гміни

Дотримання чистоти і порядку в гмінах належить до обов'язкових власних завдань гміни. Усі гміни забезпечують чистоту і порядок на своїй території і створюють необхідні умови для їх дотримання, а саме:

- 1) створюють умови для виконання робіт щодо дотримання чистоти і порядку на території гміни, або забезпечують виконання цих робіт через створення відповідних організаційних одиниць,
- 2) забезпечують будівництво, утримання і експлуатацію власних або спільних з іншими гмінами:
  - а) установок та споруд для повторного використання або знешкодження комунальних відходів;
  - б) збірних контейнерів, у випадку, коли під'єднання усіх об'єктів до каналізаційної мережі є неможливе або спричиняє надмірні видатки;
  - в) установок та споруд для збирання, транспортування і знешкодження останків тварин чи їх частин;
  - г) громадських вбиралень;
- 3) запобігають забрудненню вулиць, ділянок та і інших відкритих територій, зокрема: збирання і утилізації болота, снігу, льоду та інших забруднень, прибирання тротуарів власниками об'єктів та відходів, накопичених у призначених для цього контейнерах, встановлених на тротуарі,
- 4) визначають вимоги дотримання безпеки і чистоти у громадських місцях власниками домашніх тварин,
- 5) організовують охорону бездомних тварин на принципах, визначених в окремих законодавчих актах,
- 6) організовують селективне збирання, сортування та зберігання комунальних відходів, у тому числі небезпечних, придатних для використання, та співпрацюють з підприємствами, що діють у сфері управління цього типу відходами,
- 7) забезпечують збирання, транспортування і знешкодження останків бездомних тварин або їх частин, співпрацюють з підприємствами, що діють в сфері управління відходами такого типу,
- 8) визначають межі територій, які є під загрозою тваринних інфекційних захворювань.

Гміни мають обов'язок мати бази даних:

⇒ безвідвідних збірників для контролю частоти їх очищення та маючи на меті опрацювання плану розвитку каналізаційної мережі,

⇒ прибудинкових очищувачів стоків для контролю частоти і способу знищення комунальних стокових осадів та для опрацювання плану розвитку каналізаційної мережі.

Рада гміни, після того, як отримає думку державного територіального санітарного інспектора, встановлює через прийняття ухвали особливі принципи дотримання чистоти і порядку на території об'єктів, що стосуються:

- 1) вимог у сфері дотримання чистоти і порядку, а саме:
  - а) проведення у вказаний період селективного збирання комунальних відходів,
  - б) прибирання болота, снігу, льоду та інших забруднень із частин об'єктів громадського використання,
  - в) миття та ремонт машин поза мийками і майстернями по ремонту,
- 2) видів устаткувань, призначених для збирання комунальних відходів на території об'єктів та на суспільних дорогах, а також вимог, що стосуються їх розміщення та утримування у відповідному санітарному, технічному і впорядкованому стані,
- 3) частоти і способів знищення комунальних відходів або рідких забруднень з території об'єкту та з територій, громадського використання,
- 4) обов'язків осіб, які утримують домашніх тварин, з метою утримання в чистоті громадських місць,
- 5) вимог щодо утримання господарських тварин на території, яка вилучена із сільськогосподарського використання, а також заборони їх утримування на визначених територіях,
- 6) визначення територій, що підлягають обов'язковій дератизації, та термінів її проведення.

Обов'язки власників об'єктів:

Власники забезпечують утримання чистоти і порядку при:

- 1) оснащенні об'єктів засобами для збирання комунальних відходів та утримання цих засобів у відповідному санітарному технічному стані,
- 2) приєднанні до існуючої каналізаційної мережі чи, у разі коли будівництво каналізаційної мережі є технічно чи економічно необґрунтоване, оснащення об'єкту збірником стоків, або прибудинковим цехом фільтрування побутових стоків. Приєднання об'єкта до каналізаційної мережі не є обов'язкове, якщо об'єкт оснащений прибудинковим цехом фільтрування побутових стоків,

- 3) збиранні утворених на території об'єкта комунальних відходів та знищенні їх законним способом; так само чинять у разі нагромадження стоків у злив колекторах,
- 4) прибиранні болота, снігу, льоду та інших забруднень із тротуарів, що розміщені вздовж об'єкта, при чому за тротуар визнається виділена частина дороги, що слугує для пішохідного руху і пролягає удовж об'єкта. Власник об'єкта не повинен прибирати тротуар, на якому розміщені платне місце чи автомобільна стоянка,
- 5) виконання інших обов'язків, визначених в ухвалі ради гміни.

Прибирання і звільнення від болота снігу, льоду та інших забруднень зупинок громадського транспорту та виділених тротуарними блоками трамвайних рейок належить до обов'язків підприємств, що користуються територіями, які належать громадському транспорту.

Дотримання чистоти і порядку на громадських дорогах є обов'язком управління дорогами. До його обов'язків також належить:

- 1) збирання і звільнення від накопичених відходів у пристосованих для того спорудах і утримання цих споруд у відповідному санітарному, технічному і впорядкованому стані,
- 2) усунування болота снігу, льоду та інших забруднень, прибраних з тротуарів власниками нерухомості, прилеглих до громадської дороги,
- 3) прибирання і звільнення від болота, снігу, льоду та інших забруднень тротуарів, якщо управління дороги бере плату за стоянку або паркування машин на такому тротуарі.

Нагляд за виконанням обов'язків, визначених вище, здійснюють війт, бургомістр або президент міста. Невиконання цих обов'язків підлягає адміністративному покаранню.

Дотримання чистоти і порядку на інших територіях є обов'язком гміни. До її обов'язків належать також прибирання і звільнення від болота снігу, льоду та інших забруднень тротуарів, якщо гміна бере плату за стоянку або паркування машин на такому тротуарі, та збирання і звільнення від накопичених відходів у пристосованих для того спорудах, і утримування цих споруд у відповідному санітарному, технічному і впорядкованому стані.

Власники об'єктів повинні мати документи на користування послугами прибирання. Ці послуги надають установи, які є організаційною одиницею гміни, або підприємства, які мають дозвіл на ведення діяльності у сфері одержання комунальних відходів від власників об'єктів або у сфері очищення зливних збірників і транспортування стоків – на підставі укладеного договору і документа про плату за такі послуги. Рада гміни може ухвалити, залежно від місцевих умов, інші способи ведення документації щодо виконання даних обов'язків.

На підставі рішення мешканців, вираженого в референдумі, Рада гміни може ухвалити перейняти від власників нерухомості всі або деякі зазначені обов'язки. Переймаючи обов'язки, Рада гміни встановлює плату для власників об'єктів за виконання перейнятих обов'язків. Така плата визначається як середнє значення за періодичне усунування конкретної кількості вказаного виду комунальних відходів чи стоків. Розмір плати залежить від фактичних витрат, що їх має у зв'язку з організацією і функціонуванням системи збирання, транспортування, переробки і знешкодження комунальних відходів чи стоків. Встановлюючи плату, рада гміни визначає терміни її отримання. Не отримана у визначений термін плата підлягає примусовому стягненню за порядком, окресленим у законодавстві про адміністративні покарання.

Дозвіл на надання послуг:

На ведення підприємцями діяльності у сфері:

- 1) забирання комунальних відходів від власників нерухомості,
  - 2) очищення зливних збірників і транспортування стоків,
  - 3) захисту від бездомних тварин,
  - 4) управління притулками бездомних тварин, а також управління могильниками та установками для спалювання останків тварин та їхніх частин,
- вимагається отримання дозволу.

Дозвіл може бути виданий на прохання підприємця, який має технічні засоби, відповідно до виду вказаної діяльності. Війт, бургомістр чи президент міста визначає і подає до відома громадськості вимоги, що їх повинен виконувати підприємець, який домагається отримати дозвіл на надання визначених послуг. Може також вказати територію, на якій ці послуги мають бути надані. У випадку визначення війта, бургомістра або президента міста, у якій частині гміни можуть надаватися ці послуги, відбувається тендер на вибір суб'єкта, який надаватиме ці послуги.

Організаційні чинники, які проводять на території власної гміни діяльність на принципах, визначених законом, не зобов'язані отримувати дозвіл, але повинні виконувати умови, які вимагаються при отриманні таких дозволів.

Дозвіл у порядку рішення видає війт, бургомістр або президента міста. Прохання на отримання дозволу повинно містити:

- 1) ім'я, прізвище та адресу проживання чи назву і адресу офісу підприємця, який домагається дозволу;
- 2) визначення предмета і простору діяльності;
- 3) перелік технічних засобів, якими розпоряджається той, хто домагається дозволу на ведення діяльності, охопленої поданням;
- 4) інформацію про застосовані або передбачені технології для застосування при наданні послуг у період діяльності, охопленої поданням;
- 5) пропоновані засоби охорони середовища і санітарної охорони, заплановані після закінчення діяльності,
- 6) окреслення терміну початку діяльності, охопленої поданням, та часу, протягом якого має намір її проводити.

Підприємець, який звертається лише за дозволом на відбирання комунальних відходів від власників нерухомості, повинен показати в документах готовність їх прийняття підприємцем, який веде діяльність у сфері повернення до обігу чи знешкодження відходів.

Підприємець, який звертається лише за дозволом на спорожнення зливних збірників і транспортування текучих нечистот, повинен показати в документах готовність їх відбору зливними пунктами.

Дозвіл на відбирання комунальних відходів від власників нерухомості або спорожнення зливних збірників і транспортування текучих нечистот повинен визначати додатково місця повернення в обіг або знешкодження комунальних відходів чи текучих нечистот. Дозвіл такий видається на визначений час, але не довше, як 10 років.

Війт, бургомістр чи президент міста може відмовити у наданні дозволу, якщо спосіб господарювання відходами або текучими нечистотами, який задуманий:

- 1) суперечить чинному законодавству,
- 2) міг би спровокувати загрозу для життя чи здоров'я людей та середовища,
- 3) суперечить гмінним планам господарювання відходами.

Якщо підприємець, який отримав дозвіл, не виконує зазначених у ньому умов, то вїйт, бургомїстр чи президент мїста, якї видали дозвіл, закликають його до негайного припинення порушень. Якщо підприємець, незважаючи на це, і далї порушує данї умови, орган може своїм рїшенням, без вїдшкодування анулювати дозвіл. Закїнчення або припинення дозволу не звільняє пїдприємця вїд виконання окреслених у дозволї обов'язкїв, що стосуються санїтарних вимог і охорони середовища.